

VOJNI INŽENJER ANTUN MARKOVIĆ (u. 1767.) I NJEGOVA PJEŠAČKA PUKOVNIJA*

Lovorka ČORALIĆ
Hrvatski institut za povijest
Zagreb, Hrvatska
Nikola MARKULIN
Zadar, Hrvatska

UDK: 623.1/3:94(450 Venecija)“17“
929Marković,A.
DOI: <https://doi.org/10.21857/94kl4cxokm>
Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: 14. siječnja 2018.

Središnja tema rada usmjerena je na rekonstrukciju vojne karijere Antuna Markovića, vojnog inženjera i pukovnika mletačke vojske. Rad se zasniva na uporabi raznovrsnog gradiva iz Archivio di Stato di Venezia i Državnog arhiva u Zadru, kao i na osnovi uvida u postojeća saznanja historiografije. U prvom dijelu rada rekonstruira se vojna karijera Antuna Markovića s posebnim naglaskom na njegovu službu vojnog inženjera, a potom se – tragom neobjavljenih izvora, prate i analiziraju postrojbe *Oltramarina* kojima je Marković kao kapetan i pukovnik zapovijedao. U prilogu rada donosi se nekoliko popisa pripadnika njegovih satnija u vrijeme djelovanja kao kapetana i pukovnika.

Gljučne riječi: Antun Marković, Mletačka Republika, vojno inženjerstvo, *Oltramarini*, vojna povijest, povijest 18. stoljeća.

UVOD

U ovom se radu istražuje vojna karijera Antuna Markovića, časnika mletačke vojske koji je djelovao u 18. stoljeću i napredovao do čina pukovnika pješačkih postrojbi *Oltramarina* (sastavljenih od časnika i vojnika s istočnojadranske obale i njezina zaleđa) te koji je, što nije bio čest slučaj za istočnojadranske vojničke elite u službi Mletačke Republike, postao mletački vojni inženjer. Istraživanje je utemeljeno na raščlambi spisa nastalih djelovanjem središnje državne vojne administracije (Archivio di Stato di Venezia, Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli; Savio alla Scrittura), kao i pokrajinske vojne administracije (Državni arhiv u Zadru, Generalni providuri Dalmacije i Albanije), uz neke pomoćne izvore (Državni arhiv u Zadru, Bilježnici Zadra). Prvi dio rada bavi se vojnom karijerom Antuna Markovića, a u drugom dijelu, na kojem je i težište ovog rada, donosi se raščlamba sastava postrojbi

* Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom broj 3675.

(satnija) kojima je osobno zapovijedao.¹ Valja spomenuti kako ovaj mletački časnik nije nepoznat domaćoj historiografiji te kako su dosadašnje spoznaje inkorporirane i u ovaj rad.² Ovim se radom, vjerujemo, postojeća saznanja o Markoviću dodatno proširuju arhivskim gradivom koje nije bilo korišteno prilikom obrade njegova životopisa, ali i širi slika o raznolikosti onovremenih vojnih postrojbi pod stijegom Serenissime koje su potjecale sa šireg područja istočnog Jadrana.

OD KAPETANA DO PUKOVNIKA

Iako Antun Marković nije u svojoj karijeri napredovao dalje od čina pukovnika, a do njegova vremena nekoliko je pripadnika dalmatinskih i bokeljskih vojničkih elita već bilo doseglo najviše generalske činove, čak je i za takav uspjeh u pravilu bilo potrebno potjecati iz ugledne vojničke obitelji, odnosno oslanjati se na naslijeđenu patronatsko-klijentsku mrežu. Naime, već od 15. stoljeća mletačke su vlasti u svoju vojnu službu počele masovnije uzimati vojnike sa svojih pomorskih posjeda i njima susjednih krajeva.³ Udio ovih postrojbi u mletačkoj vojsci znatno je porastao od početka Morejskog rata (1684. – 1699.), a za 18. stoljeće može se procijeniti kako su one činile od trećine do polovine svih profesionalnih snaga Republike. Važno je pritom naglasiti kako su u podizanju i organiziranju ovih postrojbi presudnu ulogu imale lokalne elite – plemstvo i bogato građanstvo dalmatinskih i bokeljskih komuna, te vođe brojnih zajednica koje su tijekom ratova protiv Osmanlija

¹ O udjelu dalmatinskih, bokeljskih i crnogorskih visokih časnika u mletačkim prekojadranskim kopnenim postrojbama, kao i o udjelu pojedinih zavičajnih skupina u njima vidi detaljniju bibliografiju u radu Lovorka ČORALIĆ, Maja KATUŠIĆ, Šibenčani u mletačkim prekomorskim kopnenim postrojbama u 18. stoljeću, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 58, Zagreb – Zadar, 2016., 148 – 149 (bilj. 1 i 2).

² Nekoliko detalja iz karijere Antuna Markovića spominje Giuseppe SABALICH, Le accademie zaratine (III), *Rivista Dalmatica*, Zadar, svibanj – lipanj 1902., 34 – 62, a o Markoviću posebice na str. 43. Nadalje, o ovom časniku i inženjeru je pisao Cvito FISKOVIĆ, Ignacije Macanović i njegov krug, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, br. 9, Split, 1955, 198 – 268. Ponajbolji prikaz njegove službe, posebice inženjerske, donosi Darka BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike: inženjeri i civilna arhitektura u 18. stoljeću u mletačkoj Dalmaciji i Albaniji*, Split, 2013., posebno str. 203 – 205.

³ Za ova starija razdoblja do danas je ostala nenadmašena studija M. E. Malletta i J. R. Hallea o mletačkoj vojnoj organizaciji u kojoj se govori i o prvim postrojbama s mletačkih pomorskih posjeda. Vidi: Michael E. MALLETT, John R. HALLE, *The Military organization of a Renaissance State: Venice ca. 1400 to 1617*, Cambridge, 1984.

počele priznavati mletački suverenitet. Oslanjanje središnje vlasti na privatnu inicijativu, u ovom slučaju onu lokalnih elita mletačkih prekojadranskih posjeda, pri organiziranju profesionalnih vojnih postrojbi nazivamo vojno poduzetništvo, a upravo su vojno-poduzetničke aktivnosti otvorile mogućnost masovnog angažmana lokalnih elita u mletačkoj vojnoj organizaciji. Ujedno, na takav su se način čvrsto isprepleli i povezali interesi lokalnih elita i središnje vlasti.⁴ S vremenom su te aktivnosti postale svojevrsni obiteljski posao koji se prenosio s generacije na generaciju i podrazumijevao široku patronatsko-klijentsku mrežu (primjerice, obitelji Fanfonja, Benja, Buća, Crnica, Corponese, Smiljanić, Divnić...), a nekolicina je pripadnika tih obitelji, kako smo istaknuli, dosegla i generalske činove.

Posve je izgledno da je i Antun Marković svoje napredovanje u mletačkoj vojsci makar dijelom dugovao „obiteljskim zaslugama“ u mletačkoj vojnoj službi. Naime, u spisu iz studenog 1731. godine kojim Antuna Markovića postavlja za dopukovnika (*tenente colonello*) novounovačene pješачke pukovnije Berghegliche, generalni providur Sebastian Vendramin navodi kako je Antun pripadnik zaslužne obitelji, sin živućeg pukovnika koji je dugo služio u vojsci Republike te koji se borio u minulim ratovima (*...tenente colonello Conte Antonio Marcovich di famiglia benemerita, figliolo del colonello Marcovich oggidi vivente, che ha illustrato la sua vita con lungo servizio fra l'armi pubbliche negli incontri vivi delle passate guerre...*).⁵ Nevolja je što providur ne navodi ime Antunova oca i što je samo na temelju nama dostupnih vrela bilo nemoguće precizno utvrditi o kojem se časniku radi.

U vrijeme Kandijskog rata (1645. – 1669.) među zapaženijim mletačkim časnicima i zapovjednicima prekomorskih pješачkih postrojbi u spisima mletačke vojne administracije spominju se braća Ivan i Petar Marković, a u spisu kojim Ivan za svoje zasluge traži doživotna mjesečna primanja od šest

⁴ Općenito o vojnom poduzetništvu u ranomodernoj Europi najbolje na jednom mjestu vidi u: David PARROTT, *The Business of War. Military Enterprise and Military Revolution in Early Modern Europe*, Cambridge, 2012. O istom fenomenu u Mletačkoj Dalmaciji i Boki: Nikola MARKULIN, *Vojno poduzetništvo u Mletačkoj Dalmaciji i Boki za vrijeme Morejskog rata (1684. – 1699.)*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 56, Zagreb – Zadar, 2014., 91 – 142; N. MARKULIN, *Mletačka vojna organizacija u Dalmaciji i Boki od Morejskog rata (1684. – 1699.) do Požarevačkog mira 1718.*, doktorska disertacija, Zadar, 2015.; N. MARKULIN, *Vojno poduzetništvo u Mletačkoj Dalmaciji i Boki od 1700. do 1718. godine*, *Povijesni prilozi*, sv. 51, Zagreb, 2016., 159 – 196.

⁵ Hrvatska – Državni arhiv u Zadru (dalje: HR-DAZD), fond 1, Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju (dalje: GPDA), kut. 102., 168.

dukata stoji kako je obitelj napustila svoju domovinu i posjede te od tada stoljećima služi Republici.⁶

U Morejskom ratu (1684. – 1699.) među mletačkim časnicima spominju se kapetan kavaljer Marko Antun Marković, za kojeg se navodi kako je sin pokojnog kavaljera Petra koji je u Kandijskom ratu o vlastitom trošku bio unovačio 1000 albanskih pješaka,⁷ potom guvernadur drniških i kninskih teritorijalaca Marko Marković i njegovi sinovi kapetan Nikola, kapetan Franjo i guvernadur teritorijalaca trogirskih Kaštela Ivan.⁸ Nadalje, Nikola Marković se kao kapetan satnije *Oltramarina* i državne feluke spominje još 1673. godine, a nekoliko se puta časnik istog imena i čina u spisima javlja i tijekom Morejskog rata.⁹ Nije moguće utvrditi je li uvijek riječ o istoj osobi, odnosno je li to sin guvernadura Marka. U tom se ratu kao kapetan satnije *Oltramarina* spominje još Marin Marković.¹⁰

Nakon Morejskog rata iz spisa mletačke administracije doznajemo da 1706. godine Nikola Marković ima čin bojnika (*sargente maggiore*), da u vojsci služi već 40 godina te da se odriče zapovjedništva nad vlastitom satnijom tražeći da se na to mjesto postavi njegov sin.¹¹ Godine 1716. Petru Markoviću odobrena je molba da bude postavljen za kapetana satnije koju je godinu dana prije bio unovačio njegov sin Karlo, a koji je nedugo nakon izbora za kapetana preminuo.¹² Neposredno nakon završetka posljednjeg mletačko-osmanskog rata prema popisu generalnog providura vojske u sastavu pukovnije *Oltramarina* Jurja

⁶ *Per secoli intieri fù la Serenità Vostra servita da gl'antenati di me Capitan Zuanne Marcovich quali nulla curando l'abbandono della propria patria, et haveri humiliarno sempre il loro impiego al servizio di questa gloriosa Repubblica. Il capitan Pietro mio fratello doppo haver amassate del proprio tre compagnie termino la vità sotto il forte di Lago scuro...* HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 22., 430-431. U nekoliko se navrata u vezi s organiziranjem pješačkih postrojbi spominje Petar Marković, prvi put 1639. godine kada je promaknut u čin kapetana i kada je dobio zapovjedništvo nad satnijom i naoružanim brodom svog oca, kapetana Vuka, ali nigdje nije moguće sigurno utvrditi da je riječ o Ivanovu bratu. HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 10., 161-161v; kut. 11., 34; kut. 15., 245v-246, 464, 513v-514. Štoviše, u imovinsko-pravnim predmetima spominje se 1662. i 1663. godine kavaljer Petar Marković, ali je u citiranoj Ivanovoj molbi iz 1660. godine napisano kako je njegov brat Petar već preminuo. HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 25., 35v, 79v-80, 460v-461.

⁷ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 49., 40-40v.

⁸ Za Marka i njegove sinove navodi se da su u Kandijskom ratu sudjelovali u borbama na Kreti, a značajno je i da su zajedno bili jamci za predujam što ga je za novačenje prve pukovnije *Oltramarina* dobio Šimun Fanfonja, prvi među lokalnim vojničkim elitama kojemu je to pošlo za rukom i koji je dosegno generalski čin. HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 53., 86; kut. 55., 130-130v; kut. 57., 85v, 99-99v; kut. 55., 499v-500.

⁹ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 37., 62; kut. 53., 113, kut. 55., 526v-530.

¹⁰ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 60., 332.

¹¹ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 70., 113.

¹² HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 81., 206, 257.

Medina nalazila se satnija kapetana Marka Markovića, a isti je providur, želeći racionalizirati vojne troškove, ubrzo naveo kako jedna od satnija na čelu koje su dječaci, a čije obitelji već posjeduju druge satnije te bi ih stoga trebalo prve raspustiti, pripada i obitelji Marković.¹³

Bez obzira na to čiji je Antun bio sin, odnosno tko je 1731. bio „još živući pukovnik Marković koji se iskazao u minulim ratovima“, nedvojbeno je da je obitelj (ili više njih) Marković generacijama pripadala lokalnim vojničkim elitama mletačkog istočnojadranskog posjeda.¹⁴ Uostalom, to je eksplicitno u svojoj molbi za promaknućem iz 1749. godine istaknuo i sam Antun napisavši da njegovi predci već tri stoljeća služe Presvjetloj Republici.¹⁵

Vojnu karijeru Antuna Markovića kroz spise mletačke vojne administracije moguće je prilično precizno pratiti od ranih dvadesetih godina 18. stoljeća. Antun je tada imao čin kapetana i zapovijedao pješačkom satnijom *Oltramarina* koja se nalazila u sastavu pukovnije pukovnika i kotorskog plemića Stjepana Buće (*Bucchia*).¹⁶ Ukratko, *Oltramarini* je naziv koji se od sredine 17. stoljeća ustalio za profesionalne pješačke postrojbe mletačke vojske novačene na mletačkim istočnojadranskim posjedima i njima susjednim krajevima. Takve su postrojbe u mletačkoj vojsci podjednako dobro služile kao posade ratnih brodova i na kopnu (neka vrsta mornaričkog pješaštva). U pravilu su bili ustrojeni u satnije

¹³ HR-DAZD, fond 1, GPDA, *Dispacci*, Alvise Mocenigo (1717-1720), kut. 2., 90-91, 115, 193-193v, 355, 929-930, 938-939; za reformu postrojbi: HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 1., 942-943.

¹⁴ Potrebno se osvrnuti i na dosadašnja tumačenja porijekla Antuna Markovića. Naime, D. Bilić preuzima pretpostavku Cvite Fiskovića da je Antun „potomak Petra Markovića koji je dobio plemićku titulu od mletačkih vlasti jer je u Kandijskom ratu uspio okupiti tisuću Albanaca za vojnike“ te je nadopunjuje tumačenjem Giuseppe Sabalicha prema kojem je Antun porijeklom iz Budve: D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 203. Fisković pak u argumentaciji polazi od toga da Ivan Kukuljević Sakcinski navodi kako je Antun Marković imao naslov „cavaliere“, što je netočno. Kukuljević samo navodi kako je Antun knez, što odgovara stvarnoj tituli *conte* koju je uistinu imao. Usporedi: Ivan KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1959., 244. Potom, Fisković na temelju ovog pogrešnog tumačenja pretpostavlja kako je Antun možda bio u rodu s kavaljerom Petrom Markovićem o kojem informacije preuzima od Josipa Alačevića. Alačević, pak, donosi transkribiranu molbu Marka Antuna Markovića iz 1684. godine koju smo i mi spomenuli (vidi gore bilješku 7. i pripadajući tekst). Giuseppe ALAČEVIĆ, *Tabularium*, sv. 2, Zadar, 1902., 76. Na koncu valja zaključiti kako su Fiskovićeve teze pogrešne, što ne mora značiti da je i zaključak pogrešan, samo da ga na taj način ne možemo dokazati. C. FISKOVIĆ, Ignacije Macanović i njegov krug, 203 – 204. Sabalich, s druge strane, ničim ne potkrepljuje svoju tvrdnju da je Antun iz Budve. G. SABALICH, *Le accademie zaratine* (III), 43.

¹⁵ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 314 – 315.

¹⁶ Italija-Archivio di Stato di Venezia (dalje: IT-ASVe, fondo 0715), Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli (dalje: Inquisitori ... pubblici ruoli), b. 501: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715-1726).

od pedesetak vojnika koje se od početka Morejskog rata organiziraju u pukovnije (obično od desetak satnija).¹⁷ Po svemu sudeći, te 1721. godine u kojoj se Antun prvi puta spominje kao zapovjednik satnije njegova je vojnička karijera i započela. Naime, znamo da je 1731. godine postavljen za dopukovnika (preskočivši tako čin bojnika) te da je u molbi iz 1749. godine naveo kako je deset godina služio s činom kapetana.¹⁸ Zapravo, čini se da je Antun 1721. godine (možda i godinu prije), kada je postavljen za kapetana, još bio dječak. U spomenutoj je molbi naveo kako je „državna darežljivost njegovo dječastvo ukrasila velikodušnim darom jedne satnije“.¹⁹ Riječ je o, za to razdoblje, praksi uobičajenoj u mletačkoj, ali i u većini ostalih europskih vojski. Ona je proizlazila iz potrebe države da se u novačenju i organiziranju svojih profesionalnih postrojbi oslanja na privatnu inicijativu pa su čitave postrojbe smatrane (polu)privatnim vlasništvom. Da ne bi izgubile vlasništvo nad postrojbama, velike su vojno-poduzetničke obitelji nerijetko na njihovo čelo postavljale svoje maloljetne članove te o vlastitom trošku uzdržavale osobu koja je njima stvarno zapovijedala.²⁰ Zacijelo, takav je bio i početak karijere Antuna Markovića, ujedno, još jedna potvrda da je dolazio iz utjecajne vojničke obitelji.

Prilika za napredovanje u službi Antunu se pružila 1730. godine. Te je godine Senat njemu i kapetanu *conteu* kavaljeru Marchiju Bergheglicu odobrio ugovor o novačenju pješačke pukovnije *Oltramarina* od 600 vojnika raspoređenih u deset satnija. Uvjeti ugovora uglavnom se nisu razlikovali od onih koji su o podizanju istih postrojbi sklapani do 1718. godine. Državni predujam za početno organiziranje pukovnije iznosio je 2000 dukata. Bergheglic i Marković su, u tom trenutku obojica s činom kapetana, unaprijed dogovorili raspodjelu zapovjednih mjesta unutar pukovnije (još jedan primjer značaja privatne inicijative). Kada se postrojba ustroji, prvi je trebao postati pukovnik, a Marković dopukovnik. Pukovnička plaća trebala je iznositi 40, a dopukovnikova 30 dukata mjesečno. Ugovor je nadalje podrazumijevao da se pukovnija neće raspustiti barem pet godina, a da će, ako se to dogodi, pukovnik, dopukovnik i vojnik zadržati svoje plaće i vlastite satnije.²¹ Potrebno je ovdje dodati kako je napredovanje u vojničkoj službi Republike nakon početka mirnodopskog razdoblja 1718. godine bilo teže negoli je to bio slučaj u ratnim okolnostima. Nove postrojbe

¹⁷ O tome iscrpno u: N. MARKULIN, *Mletačka vojna organizacija*, 44 – 252.

¹⁸ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 315.

¹⁹ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 315.

²⁰ Vidi literaturu u bilješki 4.

²¹ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 102., 138-140.

rijetko su podizane, ipak, u vrijeme europskih ratova Republika će povećavati svoju vojsku ne bi li zaštitila svoju neutralnost, osobito posjede u Italiji, a država je nastojala učvrstiti kontrolu nad svojim oružanim snagama i smanjiti utjecaj privatne inicijative u njihovoj organizaciji. To se ponajprije očitivalo u reguliranju časničkih napredovanja.²² O takvim nastojanjima svjedoči i klauzula ovog ugovora prema kojem je Bergheglic imao slobodu imenovati kompletan časnički kadar postrojbe, ali uz odredbu, koja u ugovorima sklopljenim prije 1718. godine nikada nije zabilježena, samo „ovaj prvi puta“.²³

Početkom studenoga 1731. godine većina pukovnije je ustrojena i Senat je dukalom, u skladu s ugovorom, Marija Bergheglicha postavio za njezina pukovnika, Antuna Markovića za dopukovnika, a Luku Bergheglicha za bojnika (*sargente maggiore*), odnosno trećeg čovjeka postrojbe.²⁴ Teškoće u tumačenju Antunove karijere ovdje predstavljaju spisi središnje administracije iz 1732., 1733. i 1734. godine prema kojima je njegova satnija još uvijek u sastavu pješačke pukovnije Stjepana Buće.²⁵ Izgledno je pretpostaviti da je Antun zadržao vlasništvo nad dvije satnije *Oltramarina*, starom u sastavu Bućine i novom u sastavu Bergheglicheve pukovnije, dok je stvarno zapovjedništvo nad jednom od njih bilo povjereno nekoj drugoj osobi, što i nije bio rijedak slučaj. Godine 1738. spominje se u sastavu Bergheglicheve pukovnije.

Očito je da je njegova molba za promaknućem iz 1749. godine urodila plodom. Budući da su dvije pukovnije *Oltramarina* u to vrijeme bile bez pukovnika, a on je, prema vlastitim tvrdnjama, bio dopukovnik s najdužom službom u tom činu (*anzianità*), Antun je tražio da bude postavljen za pukovnika jedne od dviju upražnjenih pukovnijskih.²⁶ Upravo su godine službe kao jedan od glavnih kriterija za napredovanje bile značajna poluga kojima je središnja vlast nastojala

²² O tome kako su europski suvereni od sredine 18. stoljeća pokušavali napustiti sustav privatnog vlasništva nad vojnim postrojbama svojih vojski vidi u: Jeremy BLACK, *European Warfare, 1660-1815*, London, 1994., 89, 130, 155; Frank TALLETT, *War and Society in early-modern Europe, 1495-1715*, London, 1992., 72, 80, 114, 175, 203 – 204. Mletačka Republika donijela je nekoliko zakona kojima se regulira napredovanje u vojnoj službi. Jedan od njih je „Zakon o promaknućima“ iz 1740. godine: HR-DAZD, fond 366, Fond obitelji Zanchi, kut. 6, tiskovina *Legge di Ottazione*, bez paginacije.

²³ *Che li colonelo abbi la facultà di nominare tutti gli ufficiali sij la prima volta solamente...* HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 102., 138-140.

²⁴ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 102., 168-168v.

²⁵ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 504: *Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1731 – 1733)*; IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 505 (1733 – 1734).

²⁶ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 315.

učvrstiti svoju kontrolu nad vojnim postrojbama. Sigurno se može potvrditi kako je Antun Marković imao čin pukovnika i zapovjedništvo nad pukovnijom *Oltramarina* 1751. godine.²⁷ U njegovoj pukovniji jedno se vrijeme nalazila satnija Nikole Markovića, a u isto vrijeme u sastavu Antunove pukovnijske satnije (*compagnia colonella*) bili su upisani Antun i Nikola, njegov sin i nećak.²⁸ U svojoj oporuci 1767. godine pukovnik Antun navodi kako ima sinove Nikolu (*Nicoletto, mio figlio naturale fatto legitimo*) i Antuna (*l'altro mio figlio di nome Antonio, pur legitimato come altro*) te kako potonji služi u njegovoj satniji kao zastavnik. Satnija se, navodi se u oporuci, a to potvrđuje i popis koji donosimo u daljnjem izlaganju, u vrijeme sastavljanja oporuke nalazila na Levantu, preciznije na Krfu.²⁹ Godine 1729. na popisu osobne satnije Antuna Markovića bio je upisan Leonard Marković za kojega izrijekom stoji kako je riječ o Antunovu sinu. U spisima mletačke administracije Leonard se više ne spominje.³⁰

Može se pridodati kako je sredinom 18. stoljeća u mletačkoj vojsci djelovalo još nekoliko časnika prezimena Marković za koje nemamo potvrde da su bili u rodbinskim vezama s pukovnikom Antunom. Godine 1740. zastavnik Petar Marković promaknut je u poručnika topničke satnije u Sinju, a Marko Marković, čija je vojna karijera započela 1725. godine, postao je u prosincu 1757. godine kapetan satnije *Oltramarina* u pukovniji Jelić.³¹ Pukovnik Antun Marković preminuo je u kolovozu 1767. godine u Zadru u dobi od oko 65 godina.³² U svojoj oporuci zatražio da ga se pokopa u grobnicu pokraj oltara sv. Jeronima u crkvi sv. Šimuna u Zadru bez vojnih počasti.³³

²⁷ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 634: *Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1706! – 1753)*.

²⁸ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 634: *Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1706! – 1753)*.

²⁹ HR-DAZD, fond 31, Bilježnici Zadra, Giovanni Filippo Coltelli (1747-1783); busta IV, Libro primo (Registro), 42-44; fasc. IV, spisi 52 i 53.

³⁰ Vidi bilješku 69.

³¹ HR-DAZD, fond 1, GPDA, kut. 114., 123v-124; kut. 147., 226v-227.

³² Prema bilježničkim spisima stoji kako je oporuka sastavljena 10. kolovoza, a otvorena 11. kolovoza *...stante la morte seguita già poche ore dell'oltrescritto Signore testatore...* HR-DAZD, fond 31, Bilježnici Zadra, Giovanni Filippo Coltelli (1747 – 1783); busta IV, libro primo (Registro de testamenti aperti), 42-44; fasc. IV, spisi 52 i 53. U matičnu knjigu podatak o njegovoj smrti unesen je 12. kolovoza: Vidi: Bojan GOJA, Novi prilozi o baroknom slikarstvu u Zadru, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, sv. 38, Zagreb, 2014., 147 – 148.

³³ Mletački časnici i vojnici iz postrojbama *Oltramarina* i *Croati a cavallo* imali su svoju bratovštinu sv. Jeronima čije je sjedište bilo u zadarskoj crkvi sv. Šimuna. Opširno o tome vidi: Lovorka ČORALIĆ, Nedjeljka BALIĆ NIŽIĆ, *Iz hrvatske vojne povijesti – Croati a cavallo i Soldati Albanesi, njihova bratovština i gradivo o njezinu djelovanju od 1675. do sredine XVIII. stoljeća*, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, br. 24, Zagreb, 2005., 71 – 130.

ANTUN MARKOVIĆ, MLETAČKI VOJNI INŽENJER

Ono po čemu se Antun Marković izdvajao među pripadnicima lokalnih elita u mletačkoj vojnoj službi koji su dosegli visoke časničke činove jest to što je osim pukovnika pješake postrojbe bio i mletački vojni inženjer. Prema dosadašnjim spoznajama, Antun se prvi put kao inženjer spominje (*ingegnere*) 1732 godine.³⁴ U svojoj molbi iz 1749. godine je naveo kako je „proučavanju vojnog umijeća bio pridodao i matematiku kako bi u svojstvu inženjera pružao dvostruki dug svoje podaničke predanosti“.³⁵ Iz tridesetih godina poznat nam je i prvi njegov inženjerski pothvat – crtež dijela toka rijeke Krke i projekt sprečavanja zatrpavanja njezina korita.³⁶

Važnost vojnog inženjerstva u europskim je vojskama silno porasla nakon masovnog uvođenja vatrenog oružja u upotrebu. Pored uobičajenih inženjerskih pothvata koji se u slučaju vojnog inženjerstva obavljaju u ratnom kontekstu (primjerice, gradnja cesta i mostova), možda i najdistinktivnija karakteristika vojnog inženjerstva – izgradnja utvrda – s pojavom je vatrenog oružja dobila novu dimenziju. Valjalo je naime precizno projektirati i izgraditi utvrđenja otporna na topničku vatru pritom uzimajući u obzir balističke karakteristike suvremenih oružja, izračunati kutove povoljne obrambene vatre, predvidjeti logističke poteškoće obrane i napadača, uz čitav niz drugih problema čije je rješavanje zahtijevalo precizna, ponajviše teorijska znanja, primjerice iz mehanike, geografije, geodezije, matematike i srodnih polja kao što su geometrija i trigonometrija. S razvojem višebastionskih utvrda sposobnih izdržati topničku vatru, vojni su inženjeri postali jednako traženi prilikom njihovih opsada.³⁷

Pukovnik Antun Marković pripadao je generaciji europskih vojnih inženjera koja je imala sreću da je baštinila znatno poboljšan status, podjednako formalno i neformalno, svoje profesije uslijed zasluga i slave dvojice velikih vojnih inženjera s konca 17. i početka 18. stoljeća – Francuza Sébastiena Le Prestre de Vaubana i Nizozemca Menna van Coehoorna. Više negoli projektanti i graditelji snažnih artiljerijskih utvrda, ova su dvojica vojnih inženjera postala

³⁴ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 505: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1733 – 1734).

³⁵ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 315.

³⁶ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 203.

³⁷ Ukratko o vojnom inženjerstvu: Tony HEATCOTE, Engineering, military, *The Oxford Companion to Military History*, ur. Richard Holmes, New York, 2001., 286 – 287. O vatrenom oružju, novim utverdama i inženjerstvu: Christopher DUFFY, *Siege Warfare. The Fortress in the Early Modern World 1494-1660*, London, 1979.; Thomas F. ARNOLD, *Renaissance at War*, Cassell&Co, London, 2001., posebice str. 15 – 53; Jeremy BLACK, *European Warfare, 1494-1660*, London – New York, 2002.

poznata kao njihovi najuspješniji osvajači čime su obranu i napad u europskom ratovodstvu nakon dugotrajne dominacije obrane ponovno vratili u balans. Pritom je u prvi plan isticana njihova inženjerska metodičnost, matematička preciznost i racionalnost (osobito izražena kod Vaubana), koja im je pomagala predvidjeti i organizirati etape opsada koje su vodili, oko čega su se s vremenom izgradili mitovi o tomu kako su do u dan mogli predvidjeti trajanje pojedine opsade. Zahvaljujući njima opsade su postale grana ratne vještine s ponajviše inkorporiranih „znanstvenih metoda“, no ne, kako se to dugo smatralo, u smislu predvidljivosti njihova ishoda.³⁸

S druge strane, Vauban i Coehoorn su svojim ugledom i uspjesima pridonijeli poboljšanju statusa inženjerskog korpusa u svojim zemljama. Vauban je 1688. godine postao general, a 1703. maršal Francuske – prvi inženjer kojemu je to pošlo za rukom. Broj inženjera u Francuskoj vojsci u njegovo je vrijeme narastao na oko 280, od kojih je većina osjetila njegov utjecaj bilo kroz osobno iskustvo, dopisivanje s njime ili proučavanje njegovih memoranduma. I Coehoorn je, postavši zapovjednik vojnog inženjerstva, pridonio da se u nizozemskoj vojsci do 1697. godine ustali stalan inženjerski korpus od sedamdesetak ovih stručnjaka.³⁹ Formalizirala su se pravila ulaska u službu, ali i status vojnih inženjera u odnosu prema drugim vojnim rodovima, problem koji je posebice dolazio do izražaja prilikom pitanja oko toga prema čijim će se planovima voditi pojedina opsada.⁴⁰

S pojavom osmanske opasnosti mletačke su vlasti na svojim istočnojadranskim posjedima angažirale niz arhitekata i inženjera kako bi izgradili moderan, na topničku vatru otporan fortifikacijski sustav. Uglavnom je bila riječ o talijanskim inženjerima čije su vještine i inače u 16. i početkom 17. stoljeća bile najcjjenjenije u Europi – Michele Sanmichieli, Sforza Pallavicino ili Agostino Alberti neki su od njih.⁴¹ Tridesetih je godina 17. stoljeća angažiran i Nicolo Candido s otoka Hvara koji je trebao obaviti inspekciju dalmatinskih utvrda.⁴² U vrijeme Kandijskog rata djelatnost je mletačkih inženjera, razumljivo, bila podređena ratnim uvjetima. Primjerice, neuspješni napad na Knin 1654. godine pripisuje se, između ostalog,

³⁸ Opširno o ovoj tematici: Christopher DUFFY, *The Fortress in the Age of Vauban and Frederick the Great 1660-1789: Siege Warfare Volume II*, London, 1985.; Jamel OSTWALD, *Vauban under Siege. Engineering Efficiency and Martial Vigor in the War of the Spanish Succession*, Leiden-Boston, 2007.

³⁹ C. DUFFY, *The Fortress in the Age of Vauban*, 65 – 78.

⁴⁰ J. OSWALD, *Vauban under Siege*, 147 – 172.

⁴¹ Opširnije o mletačkim (vojnim) inženjerima i arhitektima u Dalmaciji u ovom razdoblju vidi kod: D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 7 – 24.

⁴² Domagoj MADUNIĆ, *Defensiones Dalmatiae: Governance and Logistics of the Venetian Defensive System in Dalmatia During the War Of Crete (1645 – 1669)*, doktorska disertacija, Budimpešta, Central European University, 2012., 41.

lošim inženjerskim procjenama. Zapažene su uloge u mletačkim operacijama tada imali vojni inženjeri Alessandro Magli, Vincenzo Benaglia, Antonio Leni, Giovanni Namur i Marc Antonio Alberti.⁴³ Slično je bilo u Morejskom i Drugom morejskom ratu (1714. – 1718.). Za potrebe mletačkih napadačkih operacija početkom Morejskog rata za prvog je inženjera vojske (*primo ingegnere*) postavljen Giorgio Calegri koji je ujedno imao zapovjedništvo nad svim minerima i pionirima vojske.⁴⁴ Inženjeri pod zapovjedništvom najuspješnijeg mletačkog providura u ratu Girolama Cornara bili su Buccò i Barbieri, čiji su savjeti uzimani u obzir prilikom dvojbe o budućnosti utvrde *Opus* (Opuzen). Inženjer Camuccio sudjelovao u izradi planova uspješnog napada na Sinj 1686. godine, a Buccò je tamo, što se pokazalo presudnim, rukovodio razmjешtanjem mletačkih topničkih bitnica.⁴⁵ Zanimljivo je primijetiti kako su mletački zapovjednici nisko cijenili umijeće osmanskih vojnih inženjera angažiranih na dalmatinskom bojištu, o čemu jasno svjedoči podatak kako su prilikom velike i neuspješne osmanske opsade Sinja 1715. godine smatrali da Osmanlijama inženjerske poslove vode Francuzi.⁴⁶ Nakon Požarevačkog mira (1718.) u visokim su vojnim krugovima Republike postojale inicijative da se ustroji posebna postrojba vojnih inženjera, ali ideja još dugo (do 1770. godine) nije zaživjela u praksi.⁴⁷

Pukovnik Antun Marković, kao i čitava generacija vojnih inženjera stasalih nakon završetka posljednjeg mletačko-osmanskog rata, nije imao priliku pokazati svoje tehničko umijeće u ratnim okolnostima. Zajedno s državnim inženjerima, koji su prema tumačenju D. Bilić bili izravno podčinjeni generalnom providuru, i nizom vojnih inženjera, sporadično je bio angažiran na različitim civilnim i vojnim projektima. Raspon poslova u kojima su angažirani ovi stručnjaci bio je vrlo širok, a njihova nadležnost nije bila jasno određena.⁴⁸

Marković, kako se dade razaznati iz njegove molbe iz 1749. godine, po svemu sudeći nije prošao formalizirano obrazovanje za vojnog inženjera, već su njegove

⁴³ D. MADUNIĆ, *Defensiones Dalmatiae*, posebice str. 166 – 177.

⁴⁴ N. MARKULIN, *Mletačka vojna organizacija*, 257.

⁴⁵ IT-ASVe, Senato, Dispacci: Provveditori da Terra e da Mar (dalje: PTM), b(usta)PTM, b. 353, no. 15, 3. maggio 1686. i no. 37, 30. settembre 1686.

⁴⁶ Lovorka ČORALIĆ, Nikola MARKULIN, Bitka za Sinj 1715. godine, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 34, Zagreb, 2016., 173. Ovdje se može dodati kako su možda i najvažnije inovacije koje su Vauban i Coehoorn uveli u opsadnom ratovanju bile inspirirane djelovanjem osmanskih inženjera pod Kandijom 1669. godine. O tome detaljnije: C. DUFFY, *The Fortress in the Age of Vauban*, 67 i 221; J. OSWALD, *Vauban under Siege*, 58.

⁴⁷ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 40 – 41.

⁴⁸ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 24 – 44.

vještine prije bile plod osobnih afiniteta. U tome smislu znakovit je podatak kako je na popisu vojnika njegove satnije već 1723. godine, kada je Antun vjerojatno bio u ranim dvadesetim godinama, bio matematičar (*Mattematico*) Xaviero Romei.⁴⁹ Kako je već kazano, od 1732. godine uz Markovićevo se ime u spisima mletačke vojne administracije navodi i inženjerska služba, a prvi je njegov inženjerski angažman bio crtež dijela toka rijeke Krke s projektom o sprečavanju zatrpavanja njezina korita. Činjenica što je Marković u isto vrijeme obavljao inženjerske poslove i zapovijedao vlastitom postrojbom koja nije imala izravne veze s vojnim inženjerstvom – riječ je bila o pješačkoj satniji – u onodobnim europskim okvirima nije bila izuzetak. Primjerice, Francuz u nizozemskoj službi Guillaume Le Vasseur Des Rocques u isto je vrijeme imao inženjersku licencu i čin u pješaštvu – 1710. godine postao je brigadir pješaštva.⁵⁰ To je prije svega bilo posljedica nedostatka formalizirane i institucionalizirane uklopljenosti vojnih inženjera u onodobne vojne hijerarhije, ali bi u Markovićevu slučaju valjalo pridodati i činjenicu kako su mu „klasični“ vojni čin i vlasništvo nad (pješačkom) postrojbom osiguravali stalan i siguran izvor prihoda.

Iduće se tri godine inženjer Marković također bavio rijekom Krkom skicirajući njezin tok i vodopade te projektirajući njezino novo korito. Godine 1741. u Trogiru je, prema nalogu generalnog providura, pregledao kneževu palaču i odobrio troškovnik njezine obnove. U tom je spisu potpisan kao dopukovnik. U Kotoru je 1745. godine pregledao stanje dijela gradskih zidina i izradio troškovnik njihove obnove. Taj ga je posao zaokupljao i idućih godina jer je 1750. izradio crtež oštećenja kotorskih zidina zajedno s troškovnikom obnove. Izvanredni providur Kotora još ga uvijek navodi kao dopukovnika. U Zadru je 1756. godine pregledao crkvu sv. Šime i njezin zvonik ustanovivši kako je neophodan njihov temeljit i hitan popravak. Senat je odobrio novce za te radove, a sudeći prema jednom natpisu, Antun je nadgledao njihov tijek. Iduće godine boravio je u Splitu gdje je pomagao engleskom arhitektu Robertu Adamu koji je proučavao Dioklecijanovu palaču. Generalni providur je 1758. godine preporučio pukovnika Markovića kao vještog i iskusnog stručnjaka koji bi mogao pomoći u rješavanju poplava sinjskog polja i okolice Knina. Godine 1763. ponovno je nadgledao neke radove u Zadru, a 1766. pisao je o popravku ili izgradnji mlinica u okolici Trogira.⁵¹

⁴⁹ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726). Compagnia Capitan Antonio Marcovich.

⁵⁰ J. OSWALD, *Vauban under Siege*, 148.

⁵¹ D. BILIĆ, *Inženjeri u službi Mletačke Republike*, 203 – 205, 304, 306.

O inženjerskoj djelatnosti pukovnika Antuna Markovića zorno svjedoči inventar njegove pokretne imovine, kao i njegova posljednja volja. Javnom bilježniku u nekoliko navrata je nakon Markovićeve smrti predodčen na ovjeru inventar njegove pokretne imovine. Prvi je popis imovine sastavljen 7. lipnja 1768. u Zadru i naslovljen je *Estimo delli qui sottoscritti effetti rimasti dell'eredità quondam Signor Conte Colonnello Antonio Marcovich*. U prvom dijelu popisa navodi se vrijednost Markovićeve, uglavnom vojničke odjeće (odjela, košulje, hlače, ogrtači, kabanice, vojničke kape i drugo) izražene u mletačkim lirama, odnosno *in moneta lunga*. Prema procjeni krojača i službenog procjenitelja, pukovnik Marković raspolagao je sa solidnom vojničkom opremom (u odjeći), procijenjenom na 3058 lira *moneta lunga*, odnosno na 1401 liru i 16 soldi *moneta di Venezia*. Zasebno su nadalje procijenjeni neki drugi predmeti svakodnevnog uporabe: posteljina, potkošulje, košulje, prsluci, ubrusi i rupčići, čarape, prekrivači i drugo te je za sve predmete, uz sažet opis, iznesena i njihova vrijednost. Ova skupina predmeta procijenjena je na vrijednost od 1742 lire *moneta lunga* (798 lira i četiri solda *moneta di Venezia*). Ukupna vrijednost ovih predmeta (tj. tkanina) iznosila je 4800 lira *moneta lunga*, odnosno 2200 lira *moneta di Venezia* (ili 100 cekina). Na kraju procjene potpis je javnog bilježnika Calogere te nazočnih svjedoka.

Za upotpunjavanje slike o Antunovoj inženjerskoj djelatnosti značajan je popis vrijednosti njegovih inženjerskih instrumenata i naslovljen *Estimo degl'istrumenti matematici, ritrovati nell'eredità quondam Signor Conte Colonnello Antonio Marcovich*. Riječ je o 22 predmeta čije je nazive u potpunosti nemoguće odgonetnuti ili prevesti jer su neki stoljećima izvan upotrebe, ali je sigurno da su svi imali svoju svrhu u Markovićevo inženjerskom poslu. Tu su, primjerice, matematičke kutije sa priborom, mjedeni polukrug, mjedena busola (kompas) za izračunavanje azimuta, veliki šestar, mjedena razulja, šestar od mjedi za izračunavanje promjera kugli, mjedeni kutomjer, mjedena cijev „na nizozemski“, mjedeni kutnik, snop sivih bojica... Ukupna vrijednost tih instrumenata procijenjena je na 750 lira i 16 soldi *moneta lunga* (343 lire i 15 soldi *moneta di Venezia* ili 15 cekina, 13 lira i 15 soldi).⁵² Ne bi li se upotpunila slika o Markovićevoj inženjerskoj vještini, ovim instrumentima valja pridodati knjige čiju je vrijednost procijenio na 100 cekina zaduživši izvršitelje svoje oporuke da ih brižno prodaju (*desidero (che) siano venduti con carità*). Kazao je kako se četiri sanduka puna njegovih knjiga nalaze u kući njegova rođaka u

⁵² HR-DAZD, fond 31, Bilježnici Zadra, Antonio Calogera (1768 – 1772), busta II (Inventari, Estimi), br. 12.

Veroni te kako su sve popisane. Posebice je izdvojio „jedan svezak naslovljen ‘O mjestima za utvrde’ koji ga je stajao 28 cekina za koji želi da bude prodan po istoj cijeni te koji bi se mogao prodati Vojnoj školi u Veroni odakle su mu ga više puta bili zatražili“.⁵³ Nadalje, sve je svoje karte i nacрте, koji su raspršeni po njegovim stanovima, zaželio ostaviti zadarskom kapetanu, a za mjedene je matematičke instrumente u oporuci također zaželio da budu prodani s pažnjom naglasivši kako ih je platio više od 30 cekina.

Daleko najneobičniji dio Markovićeve imovine su njegovi topovi popisani i procijenjeni 15. lipnja 1768. godine, otprilike godinu dana nakon njegove smrti. Popis su izradila dvojica nadzornika (*proto de careri* i *proto de granidori*). Marković je za sobom ostavio ukupno 25 topničkih oružja (18 topova, šest minobacača i jedan minobacač tipa *trabucco*), od kojih je 22 imalo svoja postolja čiju je vrijednost prvi nadzornik procijenio na ukupno 352 lire. Topovske cijevi, koje su sve bile od bronce, prema izračunu drugog nadzornika ukupno su težile 105 libri, a procijenjene su na vrijednost od 840 lira (osam lira *di moneta Veneta* po libri). Vrijednost željeznih dijelova topovskih postolja i nabijača procijenjena je na 360 lira. Ukupni iznos vrijednosti Markovićeve artiljerijskog parka bio je 1552 lire *moneta Veneta*.⁵⁴ Izgledno je kako bi ovaj popis valjalo dovesti u vezu s dijelom oporuke u kojem Marković navodi kako bi njegove dugove trebalo vratiti, pored prodajom spomenutih knjiga, odbijanjem vrijednosti od 40 cekina za topove (*e dal ritirato loro, come dalli Canonzini di Bronzo del Costo di Zecchini quaranta sia suplito a tutti gl'altri miei debiti*).⁵⁵ I dok činjenica da je Marković bio vlasnikom uistinu iznenađujuće velikog broja topova nije neobjašnjiva – početkom Morejskog rata njegov je prezimenjak vlastitim novcem izgradio galijicu, a u istom je ratu dopukovnik Corponese vodio spor s mletačkim skladištarem za kojeg je tvrdio da mu je otuđio brončani top – nemoguće je samo na osnovu navedenih podataka objasniti zapanjujuću činjenicu da je 25 topova težilo samo 105 libara, odnosno pedesetak kilograma (uz pretpostavku da je *libbra grossa* iznosila 0.48 kg).⁵⁶

⁵³ „...che tra li miei gia mentovati Libri cio è Un Tomo intitolato del Luochi di Fortificazioni il quale mi costò Zecchini vetniotto, e però desidero sia venduto per il suo valore che potrà esser venduto al Colleggio militar di Verona da cui mi fù molte volte ricercato...“ HR-DAZD, fond 31, Bilježnici Zadra, Giovanni Filippo Coltelli (1747 – 1783); busta IV, Libro primo (Registro), 42-44; fasc. IV, spisi 52 i 53.

⁵⁴ HR-DAZD, fond 31, Antonio Calogera (1768 – 1772), busta II (Inventari, Estimii), br. 12.

⁵⁵ HR-DAZD, fond 31, Bilježnici Zadra, Giovanni Filippo Coltelli (1747 – 1783); busta IV, Libro primo (Registro), 42-44; fasc. IV, spisi 52 i 53.

⁵⁶ Za Marka Antuna Markovića i gradnju galijice i za Corponesa i spor oko brončanog topa vidi: N. MARKULIN, *Mletačka vojna organizacija*, 108 i 162.

Najzad, godine 1768. na vrijednost od 154 lire procijenjena je jedna Markovićeva slika, 1769. godine su na ukupnu vrijednost od 207 lira i 10 soldi procijenjeni drveni predmeti koji su pripadali pokojniku, a iste je godine zabilježen posljednji podatak o Markovićevoj ostavštini navodeći kako „u crvenoj torbi“ stoji „pet knjižica s dokumentima i potvrđama o obitelji Marković“ (*libretti ligati in carta peccora con entro li diplomi della famiglia Conte Marcovich, ed attestati particolari*).⁵⁷

Osim specifičnih matematičkih znanja i tehničkih vještina, o kojima nedvojbeno svjedoče njegove knjige i inženjerski instrumenti iz oporučnih spisa, pukovnik Antun Marković posjedovao je iznenađujuće široko humanističko znanje. Naime, u spisu koji je izradio za generalnog providura Pietra Michielija 1765. godine inženjer Antun Marković raščlambom povijesnih događaja i mijena od antike do 1718. godine nastoji legitimirati mletačko pravo na posjedovanje unutrašnjosti sjeverne Dalmacije osvojene u ratovima protiv Osmanlija. Iako je u spisu riječ o problemu razgraničenja između Habsburgovaca i Republike, od jednog bismo vojnog inženjera prije mogli očekivati crtanje granične linije ili izradu karata spornih područja negoli svojevrsan spis iz međunarodnog prava u kojem su povijesni argumenti vrlo značajni.⁵⁸ U spisu, čija temeljita raščlamba izlazi iz okvira postavljenih ciljevima ovog rada i zahtijeva posebnu studiju, Marković izlaže povijesne mijene na prostorima sjeverne Dalmacije, osobito njezine unutrašnjosti, počevši od rimskog Ilirika, razdoblja velikih migracija, mletačke vladavine 1009. godine i spominje isprave Petra Krešimira i Kolomana, vladavinu Dmitra Zvonimira, politiku Ladislava Napuljskog, titulu dužda Dalmacije i Hrvatske, Neretljane, Pavla i Mladena Šubića, Madridski mir, da bi povijesnim argumentima potkrijepio osmi članak sporazuma Svete Lige o raspodjeli zemalja osvojenih od Osmanlija. Marković je na taj način mletačkoj vlasti nastojao dati argumente kojima bi se suprotstavili tvrdnjama habsburške strane prema kojima, kako navodi „utvrde Knin i Sinj, kao i čitav okolni kraj osvojen od Osmanlija, nisu nikada bili u Dalmaciji, već u Hrvatskoj“. Pritom je za poimanje Markovićeve intelektualnog habitusa značajno spomenuti kako vješto barata djelima Polibija, Apijana, Tita Livija, Cicerona, Strabona, Plinija, Ptolomeja, Konstantina Porfirogeneta, Marka Marulića, Paula de

⁵⁷ HR-DAZD, fond 31, Antonio Calogera (1768 – 1772), busta II (Inventari, Estimi), br. 12.

⁵⁸ Ovaj je spis spomenut u dosadašnjoj literaturi. Nažalost, D. Bilić prenijela je pogrešno tumačenje C. Fiskovića koji tvrdi kako je u spisu riječ o razgraničenju između „između Turske i Mletaka“. Usporedi: C. FISKOVIĆ, Ignacije Macanović i njegov krug, 203 – 204.

Paulija, Ivana Lučića i drugih te kako poznaje i sadržaj nekih vladarskih isprava hrvatskih i ugarsko-hrvatskih srednjovjekovnih vladara.⁵⁹

Nema dakle dvojbe kako je pukovnik Antun Marković posjedovao široki spektar teorijskih znanja i praktičnih vještina od kojih su prva, pored za njegovu struku karakterističnih matematičkih i tehničkih, uključivala i izvrsno poznavanje suvremenih humanističkih spisa. Time se nadopunjuju naša dosadašnja istraživanja o tome kako su lokalne vojne elite mletačkih istočnojadranskih posjeda pored praktičnih vojnih vještina posjedovale i suvremena teorijska znanja o vojnom umijeću, a to se ponajprije odnosi na niz vojnih priručnika za obuku pješništva od kojih su neki prevedeni na hrvatski jezik i prilagođeni lokalnim prilikama.⁶⁰ Naša su tumačenja, a Markovićev ih slučaj izvrsno upotpunjuje, u suprotnosti s dosad generiranim (stereotipnim) predodžbama o lokalnim vojnim elitama u mletačkoj službi kao sirovim i hrabrim ratnicima neupućenim u kompleksnija vojna umijeća. Takvu pak predodžbu zorno oslikava anegdota iz života časnika Ivana Kumbata koju, ne navodeći izvore, donose talijanski povjesničari s konca 19. i početka 20. stoljeća. Prilikom izbora za generala, Kumbat, inače zaslužan i iskusan ratnik, navodno, zbog svoje nepismenosti nije zadovoljavao osnovni kriterij promaknuća u najviši vojni čin te je pred vijećem koje je odlučivalo o izboru rastvorio košulju pokazavši rane govoreći „ovo je papir po kojem pišem, a sablja je moje pero“! Naravno, ganuti senatori prednost su dali Kumbatu.⁶¹

ANTUN MARKOVIĆ – ZAPOVJEDNIK POSTROJBI *OLTRAMARINA*

Vojna karijera Antuna Markovića može se, prema saznanjima iz spomenutog fonda *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli*, pratiti od ranih dvadesetih godina 18. stoljeća. Tada je Marković, vjerujemo u još vrlo mladoj životnoj dobi, zabilježen kao jedan od kapetana satnije unutar pukovnije uglednog kotorskog plemića Stjepana Buće (Bucchia), djelatnog tijekom prvih

⁵⁹ Spis od osamdesetak stranica podijeljenih u nekoliko dijelova u svom se izvornom omotu nalazi u: IT-ASVe, fondo 0705, Savio alla scrittura, Savio alle ordinanze e Deputati al militar, 1700 – 1797, busta 287.

⁶⁰ Opširno o ovoj pojavi: N. MARKULIN, Mletačka vojna organizacija, 216 – 252.

⁶¹ Giuseppe FERRARI-CUPILLI, *Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*, Zadar, 1887., 50; Giuseppe SABALICH, *Huomeni d'arme di Dalmazia*, *Rivista Dalmatica*, god. 4, fasc. II, Zadar, 1908., 294; L. ČORALIĆ, M. KATUŠIĆ, Pukovnici, bojnici, kapetani – časnici iz kaštelanske obitelji Kumbat u službi Mletačke Republike (18. stoljeće), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 57, Zagreb – Zadar, 2015., 153.

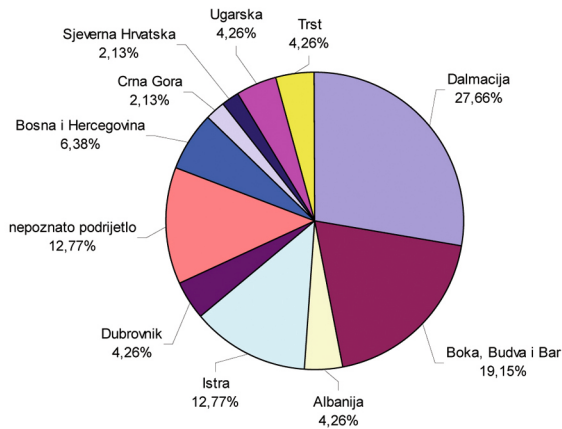
četrdesetak godina istog stoljeća. Bućina je pukovnija tada brojila, ovisno o pojedinim godinama, do 15 satnija koje je činilo oko pedesetak časnika, dočasnika i običnih vojnika.⁶² Satnije koje su činile Bućinu pukovnicu djelovale su tijekom dvadesetih godina na širokom potezu od Splita i Kotora do Brescije, Bergama i samih Mletaka (vjerojatno je riječ o vojnoj bazi na Lidu), a tek se povremeno udružene (skupno) bilježe na jednom istom mjestu. Markovićeve satnija prvi se puta bilježi 29. studenoga 1721. u Mletcima, a potom ga u dva navrata zatičemo u Bergamu (28. lipnja 1723. i 22. svibnja 1726.). Za ovu raščlambu sastava posade uzeli smo popis načinjen u Bergamu 1723. godine,⁶³ a cjelovit popis vojnog ljudstva tada zabilježen donosimo u prilogu na kraju rada. U tome se popisu Marković isključivo navodi činom kapetana, bez oznake *conte* i bez naznake da je vojni inženjer. Popis sadrži, što nije redovit slučaj u ovoj vrsti izvora, plaće časnika, dočasnika i običnih vojnika. Mjesečna kapetanova plaća iznosila je 14 dukata, zastavnika (*alfier*) 60 lira, narednika (*sargente*) 48 lira, kaplara (*caporal*) 36 lira i običnog vojnika (*soldati, fanti*) 30 lira. Uz kapetana, (do)časnički su kadar činila tri zastavnika: jedan u aktivnoj službi (Marko Raičević), a dva u pričuvi (*riformato*) – Nikola Paskvali i Stjepan Valon. Aktivni je narednik bio Marko Paštrović, a pričuvni Dominik Blažanović. Bilježe se i dva aktivna kaplara, a to su Nikola Rado i Mihovil Bušetić. Glazbena je pratnja bila povjerena bubnjaru (*Tamburo*) Porečaninu Valentinu Guantieru, a u postrojbi se nalazio i matematičar (*Mattematico*) Xaverio Romei. Potonji je preminuo 4. kolovoza 1723. te je naknadno prekrižen s popisa. Uz navedene, redovito upisane na prvom mjestu, postrojba je brojila još 36 običnih vojnika, što upućuje na to je Marković zapovijedao s ukupno 46 ljudi.⁶⁴ Za većinu vojnika moguće je utvrditi njihovo zavičajno podrijetlo (vidi Grafikon 1).⁶⁵ Prednjače Dalmatinci (27,66 %), najčešće podrijetlom iz Zadra, te u manjoj mjeri iz Splita i s otoka Brača, dočim je dio naveden općom oznakom Dalmacija (*de Dalmazia*). Bokeljsko (Herceg Novi i Kotor), budvansko i barsko podrijetlo opažamo kod 19,15 % vojnika; iz Istre (Poreč, Kopar i opća oznaka *de Istria*) potjecalo ih je 12,77 %, a jednak postotak otpada na vojnike čije bliže podrijetlo ne znamo precizno, ali se po njihovim

⁶² Primjerice, kao kapetani ili potpukovnici u Bućinoj postrojbi bilježe se Kamilo Bečić, Martin Bogetić, Ivan Matija Mihovilović, Ivan Napadić, Josip Preradović, Marko Rafaeli, Vuko Markov, Josip Antun Fanfonja (Fanfogna), Jakov Paskvali i drugi. IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726).

⁶³ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726). Compagnia Capitan Antonio Marcovich.

⁶⁴ Satniji je naknadno pridodan vojnik Ivan Picinelli iz Kotora.

⁶⁵ Zavičajno podrijetlo popisivači su češće navodili kod običnih vojnika. Za časnike i dočasnike vjerojatno se smatralo da je to podatak svima dobro znan.

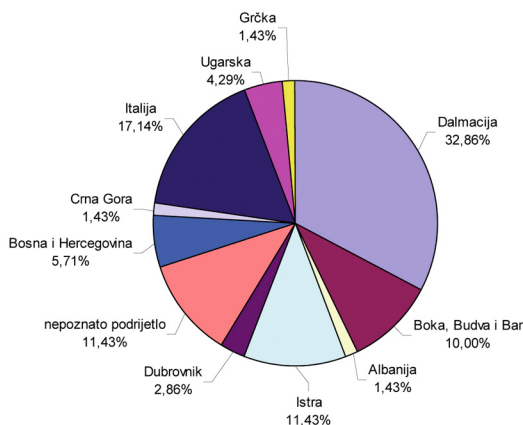
GRAFIKON 1. Zavičajno podrijetlo časnika, dočasnika i vojnika iz postrojbe kapetana Markovića prema popisu načinjenom 28. lipnja 1723.

prezimenima s velikom vjerojatnošću može smatrati da su s istočnojadranske obale. Nadalje, cijeli je niz vojnika iz krajeva, odnosno gradova koji se nisu nalazili u sastavu Mletačke Republike. Iz Bosne i Hercegovine taj postotak iznosi 6,38 %; iz Dubrovnika je to 4,26 %, jednako kao i iz Ugarske, Albanije i grada Trsta. Naposljetku, u pojedinačnim se primjerima bilježe vojnici s područja sjeverne Hrvatske (Karlovac) te iz Crne Gore (po 2,13 %).

Još su dva popisa Markovićeve ljudstva načinjena u Bergamu. Prvi od njih datiran je na 15. rujna 1723. godine, a drugi 29. prosinca 1724. Sastav ljudstva vrlo je sličan popisu iz lipnja 1723., a broj vojnika iznosio je 47, odnosno 46.

Pažnje je vrijedan popis iz 1726. (22. svibnja), također nastao u Bergamu, te ćemo se ovdje njime nešto podrobnije pozabaviti, a pregled svih navedenih vojnika objaviti u prilogu na kraju rada.⁶⁶ Osim što donose uobičajene podatke o pripadnicima satnije (ime, prezime, ime oca, podrijetlo) popisivači su ovoga puta bilježili i njihove fizičke značajke (stas, boja kose) i dob. U osnovnom sastavu Marković je, također kao kapetan, zapovijedao nad 56 časnika, dočasnika i običnih vojnika, ali je dio njih (petnaestak) naknadno prekrižen. Uzmemo li u obzir da je tijekom vremena satniji pridodano 14 novih vojnika, možemo pretpostaviti da je ona u osnovnom sastavu i aktivnoj službi brojila oko 50 pripadnika. Velik broj vojnika ponavlja se u odnosu na 1723. godinu, a promjene koje se opažaju ponajprije se odnose na dočasničko-časnički kadar,

⁶⁶ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Oltramaroni. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726). Compagnia Capitan Antonio Marcovich.

GRAFIKON 2. Zavičajno podrijetlo časnika, dočasnika i vojnika iz postrojbe kapetana Markovića prema popisu načinjenom 22. svibnja 1726.

kao i na obnašatelje specijaliziranih službi u jedinici. Tako su 1726. postrojbi pridodani, na mjesto nositelja istih ili nekih dužnosti iz 1723. godine, zastavnik Carlo Cristofoli, pričuvni zastavnici Giacomo di Mattei i Carlo Bonavis, narednik Mihovil Borešić, pričuvni narednici Giovanni Pinecelli i Giovanni Fedel, pričuvni poručnik Pietro Alvisè Quadrio, bubnjari Dominik iz Ugarske i Franjo Rasalović iz Kotora te pifarist (*piffaro*) Giovanni Steffè. Popisivači su za istu godinu zabilježili i niz novih običnih vojnika u redovitom sastavu Markovićeve satnije, a to su bili Nikola Marković, Ivan Balarić (Zadar), Martin Tikva (Zadar), Toma Vranešić (Zadar), Antun Damjanović (Split), Ivan Masuratović (Hvar), Costantin Lioni (nepoznato mjesto podrijetla, vjerojatno s Apeninskog poluotoka), Andrija Rodella (Istra), Antun Petrović (Šibenik), Gerolimo Quadri (Lugano), Giovanni Battista Rossi (Kreta), Josip Pešić (Split), Ivan Karitirić (Cetina) te Stjepan Rafaelić i Jakov Bonačić (nepoznato podrijetlo). Uz osnovni sastav, Markovićevoj su se satniji pridružila još četiri časnika i dočasnika. To su pričuvni kapetan Domenico Benedetti, pričuvni zastavnik Giovanni Tomaso Benedetti, pričuvni poručnik Josip Melvel i zaslužnik (*Benemerito*) conte Pietro Emanuel Sanmartin. Uz navedene, satniji je tada priključeno još deset novih običnih vojnika. I ovdje je potrebno napomenuti da je dio kasnije uključenih vojnika ponovno nakon nekog vremena prekršten s liste. Zavičajno podrijetlo vojnika s popisa iz 1726. ne odaje dramatične promjene u odnosu na popis iz 1723. godine (vidi Grafikon 2). Broj Dalmatinaca (Zadar, Split, Hvar, Brač, Šibenik, Cetina) porastao je na 32,86 %, kao i broj vojnika koji su vjerojatno potjecali s Apeninskog poluotoka (17,14 %). Iz Istre (Kopar, Poreč) je dolazilo 11,43 % vojnika, a toliki se postotni

udio odnosi i na one nedovoljno jasnog podrijetla. S područja od Boke do Bara prisutno je 10 % vojnika, dočim su druge regije zastupljene sa znatno manje ljudstva: Bosna i Hercegovina s 5,71 %, Ugarska s 4,29 %, Dubrovačka Republika s 2,86 % te Albanija, Grčka i Crna Gora sa samo 1,43 %.

Ukažimo i na osobne značajke vojnika. Prosjek godina iznosio je 32, što je nešto više od uobičajene dobi vojnika u mletačkim pješačkim postrojbama tog vremena. Naime, konjaničke jedinice (*Croati a cavallo, Cavalleria Croati*) bile su manje brojne, imale su manji broj pukovnija i njima pripadajućih satnija, ali su bile mnogo skuplje za održavanje. U njih su ulaziliiskusni, prokušani vojnici u kasnijoj životnoj dobi, što za pješake nije bilo pravilo. Očekivano, najmlađi pripadnici Markovićeve postrojbe iz 1726. bili su članovi glazbene pratnje, najčešće u dječjačkoj dobi, a to su u ovom konkretnom primjeru bubnjari Dominik Jure iz Ugarske i Franjo Rasalović iz Kotora (obojuca u dobi od 14 godina) te pifarist Giovanni Steffè, star 16 godina.⁶⁷ Kada je riječ o vojnicima u zreloj ili starijoj životnoj dobi, možemo spomenuti Antuna Pinezića s Brača i Vojina Grešolovića iz Crne Gore, obojicu u dobi od 55 godina, te – kao najstarijeg Markovićeva vojnika – šezdesetogodišnjeg Tomu Vranešića iz Zadra.

Stereotipnost popisivača prilikom osobnog opisa vojnika bila je vrlo izrazita, a takve smo primjere gotovo redovito opažali i pri razmatranju drugih prekomorskih postrojbi. U ovom slučaju ta je činjenica evidentna. Naime, osim bubnjara, označenog kao *piccolo*, svi su vojnici opisani kao osobe srednjeg rasta (*ordinario, comun*). Većina vojnika imala je smeđu kosu (*castagno*), a tek se među naknadno dopisanim vojnicima bilježe i oni crnokosi (*nero*).

U drugoj polovici dvadesetih i početkom tridesetih godina 18. stoljeća Antun Marković i dalje je prisutan u pukovnijama Stjepana Buće.⁶⁸ Satnije su uglavnom bile stacionirane i popisivane u Mletcima, Udinama, Cremoni, Bresciji i Bergamu. Markovićeva satnija, sastavljena pretežito od istog vojnog ljudstva, zabilježena je u Bergamu (10. listopada 1727. i 20. siječnja 1728.), Bresciji (11. siječnja 1729.),⁶⁹ Legnagu (12. lipnja 1729.), Vicenzi (22. veljače 1731.) i Mletcima (31. ožujak 1732.

⁶⁷ Uz navedene vojne glazbenike u vrlo mladoj dobi bio je i običan vojnik Aleksandar Valon iz Poreča, star 16 godina.

⁶⁸ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 502: Oltramaroni. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1726 – 1728); Isto, b. 503 (1728 – 1731); Isto, b. 504 (1731 – 1733).

⁶⁹ Broj časnika, dočasnika i vojnika prema popisu načinjenom u Bresciji 1729. godine iznosio je 41, što je nešto manje nego u primjeru liste iz Bergama (1726.). Kada je riječ o novim časnicima i dočasnicima u jedinici, po prvi se puta bilježe kapetan u pričuvu Giovanni Battista Zambelli i kaplar Mihovil Bušetić, dočim su novi vojnici bili Franjo Rasalović (dotadašnji bubnjar), *conte* Leonard Marković (za kojega izrijeком stoji da je kapetanov sin) te vojnici iz Poreča Mihovil i Antun Brasalja. Zavičajno podrijetlo vojnika uglavnom je nalik onome iz prethodnih popisa

i 30. prosinca 1732.), a uz čin kapetana po prvi puta mu se prilikom popisivanja izrijekom navodi naslov *conte* i služba *ingegnere*.⁷⁰ Zanimljivi su nam nadalje popisi Markovićeve satnije načinjeni na Lidu 31. ožujka i 30. rujna 1733. te 31. ožujka 1734. godine. I dalje služeći kao kapetan u Bučinoj pukovnici, Marković je – kako to u popisu izrijekom stoji – sa svojom postrojbom upućen na služenje *sopra barche armate*, naoružane brodove koji su imali zadatak čuvati slobodnu plovidbu Jadranom.⁷¹ Iz popisa nastalog 1734. godine na Lidu razvidno je kako je Markovićeve satnije u svome osnovnom sastavu brojila 31 časnika, dočasnika i običnih vojnika. Kada je riječ o časnicima, dočasnicima i obnašateljima specijaliziranih službi, nova su imena kapetani u pričuvi Grgur Tomašević i *conte* Stjepan Marković (oboje naknadno prekrížena s popisima), narednik u pričuvi Toma Kolombović, kaplar Jakov Giera, mornar Juraj Berzoli s Krka te bubnjar Ivan Piranić (također naknadno prekríženo). Uz velik broj vojnika koji se bilježe i u prethodnim popisima, novi su *fanti oltramarini* bili Petar Bataković (Crna Gora), Ivan Valaz (Split), Antun Franjo Poković (Istra), Dume Pontarić (Zadar), Mihovil Frlinić (nepoznato podrijetlo), Martin Mesenić (nepoznato podrijetlo), Srećko Farinašić (Istra), Franjo Kasetović (Istra), Stipe Petković (Murter), Ivan Fiorinić, Ivan Krstitelj Santinović, kao i Mihovil i Juraj Muselović (svi nepoznatog podrijetla). Pri tome je potrebno napomenuti da je iz osnovnog sastava Markovićeve jedinice iz 1734. godine dio običnih vojnika također izbrisan s popisa. Naposlijetku, u popis iz rečene godine dopisani su naknadno novi vojnici (njih 23), zavičajnim podrijetlom pretežito iz Istre, današnjeg Crnogorskog primorja (Paštrovići, Budva) te u manjoj mjeri iz Dalmacije i s područja Kranjske. Zanimljivo je da se uglavnom radi o vrlo mladim vojnicima, a da je velik dio njih naknadno izbrisan s liste aktivnih vojnika.⁷²

U razdoblju do 1751. godine nemamo, prema dosadašnjim istraživanjima, konkretne podatke o postrojbama Antuna Markovića. Kao pukovnika zasigurno ga bilježimo 1751. godine. Toj etapi Markovićeve vojnog djelovanja posvećena

te prevladavaju Dalmatinci, Bokelji i Istrani, ali su – iako u malenoj mjeri – prisutni i vojnici iz Ugarske, Bosne i Hercegovine, Albanije i Crne Gore. Dobna struktura vojnika također je u svim popisima prilično ujednačena i pokazuje da su Markovićeve vojnici ponajprije imali od 30 do 35 godina.

⁷⁰ U Markovićevoj oporuci navodi se kako je *Nobile di Cattaro*, pa je možda do početka tridesetih godina kada se uz njegovo ime navodi titula *conte* primljen u kotorsko plemstvo.

⁷¹ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 505: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1733 – 1734).

⁷² Radi prilične sličnosti s prethodno podrobno raščlanjenim popisima iz 1723. i 1726. godine, popise vojnog ljudstva Markovićeve satnije s kraja dvadesetih i početkom tridesetih godina 18. stoljeća nećemo radi opterećenja teksta donositi u prilogu rada.

je sljedeća cjelina ovoga rada. Posebno ćemo se osvrnuti na sastav Markovićeve pukovnije, ondje prisutne satnije i njihove zapovjednike, kao i na sastav osobne satnije ovog vojnog inženjera i visokog časnika mletačke vojske. Ovdje je potrebno napomenuti da su podatci o njegovu djelovanju u činu pukovnika pohranjeni u Archivio di Stato di Venezia u sklopu spomenutog fonda *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli* i obuhvaćaju svežnjeve od 634 do 639. Također, na ovitku svih svežnjeva navedeno je kako se radi o *Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich*, iako se osobna satnija Nikole Markovića (možda Antunova brata), nalazi samo u svežnju 634, kada obojica djeluju kao pukovnici. U kasnijim svežnjevima Nikola Marković i njegova osobna satnija više nisu zabilježeni.

U prvom svežnju (br. 634),⁷³ odnosno prvom ovdje pratećem razdoblju obuhvaćen je period od 1750. do 1753. godine.⁷⁴ Satnije koje su bile uključene u pukovniju prema njihovim zapovjednicima te mjestima popisivanja bile su sljedeće: 1. Satnija kapetana Giovannija Valeriana Ambatija (Mletci, 29. prosinca 1751.; Zadar, 20. studenoga 1753.); 2. Satnija kapetana Gerolima Bachillija (Mletci, 29. studenoga 1751. i 31. prosinca 1751.; Zadar, 20. studenoga 1753.); 3. Satnija kapetana Matije Boriševića (Borissevich) (Mletci, 29. rujna 1751.; Zadar, 20. studenoga 1753.); 4. Satnija kapetana Nikole Čelovića (Chielovich) (Mletci, 23. prosinca 1751.); 5. Satnija kapetana Anzola Franca (Kopar, 1. ožujka 1752.); 6. Satnija kapetana Pavla Matutinovića (Mletci, 31. prosinca 1751.); 7. Satnija dokapetana Jerolima Preradovića (Mletci, 30. siječnja 1750.; Cremona, 25. siječnja 1751.; Zadar, 20. studenoga 1753.); 8. Satnija natporučnika Petra Jurja Preradovića (Mletci, 29. rujna 1751.; Mletci, 31. prosinca 1752.); 9. Satnija bojnika Jurja Sablića (Mletci, 29. rujna 1751.); 10. Satnija kapetana Jakova Živkovića (Mletci, 29. prosinca 1751.); 11. Satnija pukovnika Nikole Markovića (Mletci, ?, 1751.).⁷⁵

U istom su svežnju sadržana i dva popisa osobnih satnija pukovnika Antuna Markovića, u izvoru redovito imenovanog kao *Colonnello conte ingegnere*. Prvi je načinjen u Mletcima 29. rujna 1751., a među popisanimima se – kao obični vojnici – spominju Antunov nećak Nikola i istoimeni sin (Antun). Podrobnije ćemo raščlaniti popis osobne satnije pukovnika Markovića, načinjen u Zadru 20. studenoga 1753., te isti u cijelosti objaviti u prilogu na kraju rada. Prema tome

⁷³ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 634: Ultramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1706! – 1753.).

⁷⁴ Na ovitku je naveden raspon godina od 1706. do 1753. Početna je godina nelogična jer ni jedan popis koji je pohranjen u ovome svežnju nije datiran prije 1750. godine.

⁷⁵ Uz Nikolu Markovića dopisano je da je satniju naslijedio od pukovnika i nadintendanta Nikole Rizza.

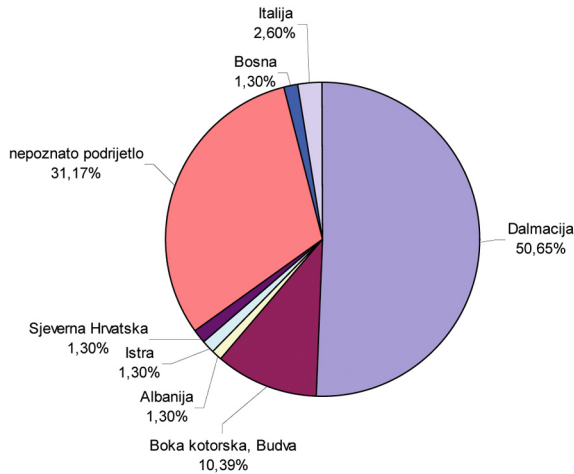
popisu osobna satnija pukovnika Antuna Markovića u svom je osnovnom sastavu brojila 40 časnika, dočasnika, običnih vojnika te obnašatelja specijaliziranih službi (kapelani, glazbena pratnja).⁷⁶ Za razliku od prethodnih popisa, kada je Marković obnašao čin kapetana, ovdje se u njegovoj satniji po prvi puta bilježi i kapelan (Šime Cauzan). Manji je dio vojnika naknadno prekrizen, a vrijedno je napomenuti da su sastavni dio jedinice – kao obični vojnici – činili i pukovnikov sin Antun i nećak Nikola. Naknadno je dopisano još 37 časnika, dočasnika, vojnika i kapelana.⁷⁷ Neki od njih također su u kasnijim etapama prekrizeni s popisa, ali po ovdje primjetnom relativno rijetkom brisanju dijela ljudstva iz popisa možemo zaključiti da je satnija brojila, u svom redovitom aktivnom sastavu, oko 55 – 60 ljudi, što je za navedeno razdoblje nešto više od uobičajenog prosjeka (oko 50 pripadnika satnije). Raščlamba zavičajnog podrijetla (vidi Grafikon 3) ljudstva Markovićeve osobne satnije, sumarno promatrajući prvotni sastav i naknadno dopisane časnike, dočasnike i vojnike, pokazuje izrazitu prevagu Dalmatinaca (50,65 %), a uz vojnike iz većih gradova poput Zadra, Šibenika i Splita, zastupljen je i niz *Oltramarina* iz manjih gradića (Imotski, Biograd, Drniš, Posedarje, Obrovac) te iz niza mjesta u zadarsko-šibenskoj kopnenoj i otočnoj okolini (Arbanasi, Banj, Biljane, Biovičino Selo, Ervenik, Karin, Kukljica, Privlaka, Seline, Vrana, Vukšić, Zemunik i druga). Nepoznato nam je podrijetlo za 31,17 % vojnika, ali se i ovdje, kao i u primjerima prethodnih popisa, također može smatrati da potječu sa šireg područja istočnojadranske obale. Bokelji (Herceg Novi, Kotor, Prčanj, Risan te područje Grblja) su vojničkim udjelom zastupljeni s 10,39 %, a ostale su regije prisutne s znatno manjim udjelom: Talijani s 2,60 %, Istrani, Albanci, vojnici iz sjeverne Hrvatske (Senj) te s područja Osmanskog Carstva (Bosna) s po 1,30 %.

U sljedećem pratećem razdoblju (1753. – 1760.)⁷⁸ satnijama u Markovićevoj pukovniji zapovijedali su kapetan Giovanni Valeriano Ambati (Zadar, 29. svibnja 1759.; Mletci: 28. lipnja 1760. i 18. prosinca 1760.), kapetan Gerolimo Bachilli (Mletci, 30. prosinca 1758.; 30. lipnja 1759.; 28. lipnja 1760. i 31. prosinca 1760.); kapetan Anzolo Franco (Mletci, 24. listopada 1754.), natporučnik Petar Juraj

⁷⁶ To su dokapetan Marko Franić, zastavnik *conte* Petar Dede Mitrović, narednik Prenz Giura, pričuvni kapetan Ivan Marenčić, kaplari Nikola Veselinović, Antun Giljanović i Lovre Kovačić, bubnjar Antun Škaljar i pifarist Frane Krenok (Crenochi).

⁷⁷ Među njima su, kada je riječ o časničkom i dočasničkom kadru, narednik Marin Pezzi, pričuvni bojničar *conte* Franjo Cambi, dokapetan Antun Ferrari, pričuvni poručnik Anđelo Beanger, a kao kapelani spomenuti su Andrija Moralli i Antun Girelli.

⁷⁸ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 635: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1753 – 1760.).

GRAFIKON 3. Zavičajno podrijetlo časnika, dočasnika i vojnika iz postrojbe pukovnika Markovića prema popisu načinjenom 20. studenoga 1753.

Preradović (Zadar, 20. studenoga 1753.), kapetan Petar Stanišić (Mletci, 10. rujna 1759.; 30. lipnja 1760. i 31. prosinca 1760.), kapetan Stjepan Sudarević (Mletci, 30. lipnja 1758.; 30. prosinca 1758. i 30. lipnja 1759.; Kopar: 22. lipnja 1760.) i potpukovnik Scipion Zolatti (Mletci, 25. kolovoza 1759.; 28. lipnja 1760. i 31. prosinca 1760.). Osobna satnija pukovnika Markovića popisana je u ovom razdoblju tri puta: u Zadru 7. rujna 1758. te u Mletcima 30. lipnja 1759. i 31. prosinca 1760. U raščlambu smo uzeli u obzir popis načinjen 1759. godine u Mletcima. Jedinica je u svome osnovnom sastavu brojila 46 časnika, dočasnika i običnih vojnika. U odnosu na prethodno raščlanjeni popis (1753. god.), tek se dio ljudstva ponovno navodi, što upućuje kako je satnija u zapaženom dijelu bila promijenjena novim vojnicima.⁷⁹ Za rečenih 46 časnika, dočasnika i vojnika izvor ne bilježi da su naknadno prekriveni, ali je tom osnovnom popisu naknadno pridodano još 13 novih *Oltramarina*. Zavičajno podrijetlo vojnika uglavnom nalikuje prethodnim statistikama te ga nećemo zasebno grafički iskazivati, ali ćemo na kraju rada objaviti popis svih pripadnika ove Markovićeve satnije.⁸⁰

⁷⁹ U odnosu na popis iz 1753. godine ponovno su zabilježeni (uz pukovnika Markovića) narednik Marin Pezzi, kaplari Antun Guljenović i Lovre Kovačić te obični vojnici Miloš Bučirović, Pere Tangar, Mate Vuković, Ostoja Gagić, Staniša Cvitanović, Vid Petrović, Jure Jelenić, Šime Čurković, Stojan Milević, Mate Klepa i Mihovil Filipović.

⁸⁰ Podrijetlo vojnika iz satnije popisane 1759. godine uglavnom je iz Dalmacije (ponajprije Zadar i manja mjesta u zadarskoj okolici) i Boke (Kotor, Herceg Novi, Risan, Morinj i druga mjesta), a tek za manji dio vojnika podrijetlo nije iskazano.

Sljedeće razdoblje u kojemu možemo pratiti kretanje Markovićeve pukovnije možemo datirati u rane šezdesete godine 18. stoljeća.⁸¹ Zapovjednici njegovih satnija većim se dijelom ponavljaju, kapetan Giovanni Valeriano Ambati, kapetan Gerolimo Bachilli, kapetan Matija Borišević, bojnik Pavao Matutinović, kapetan Matija Filaretto, kapetan Jerolim Preradović, kapetan Petar Stanišić, kapetan Stjepan Sudarević i potpukovnik Scipion Zolatti. Osobna je satnija Antuna Markovića popisana u Mletcima 3. prosinca 1761. godine, uz napomenu da će odmah potom biti upućena u Veronu. U svojem je osnovnom sastavu satnija brojila 42 časnika, dočasnika i običnih vojnika, a potrebno je napomenuti da se sastav ljudstva nije bitnije promijenio u odnosu na prethodno obrađeni popis iz 1759. godine. Nekoliko je vojnika naknadno prekríženo radi prijelaza u drugu postrojbu, dezertiranja ili smrti. Naknadno je dopisano još devet novih vojnika, a to su dokapetan Marko Medin, pifarist Martin Prodan iz Istre, Jure Koić (Istra), Marko Grubić (Vrlika), Jure Vrsaljčić (Nadin), Petar Gazari (Hvar), Vicko Rosani (Kaštela), Josef Patrijarković (vjerojatno podrijetlom Grk) te Petar Medin. Uz klasičan popis ljudstva, ovaj pregled Markovićeve satnije sadrži i napomene o njihovim plaćama. Tako saznajemo da je pukovnikova plaća iznosila 40 dukata mjesečno, plaća zastavnika 60 lira, narednici su za službu bili nagrađeni s 48 lira, a kaplari s 36 lira. Naposljetku, obični vojnici (*Fanti*) mjesečno su dobivali naknadu od 30 lira. U idućih nekoliko godina sastav pukovnije (sedam satnija s istim zapovjednicima)⁸² nije se bitnije promijenio, kao ni sastav osobne satnije Antuna Markovića, popisane u Veroni 8. svibnja 1763. i u Mletcima 1. lipnja 1764.⁸³ U oba popisa broj pripadnika satnije iznosio je 50. Sličan sastav pukovnije (osam satnija) opažamo i u iduće dvije godine, a zanimljivo je napomenuti da svežanj koji se odnosi na Markovićevu pukovnicu ne sadrži popis njegove osobne satnije.⁸⁴

Naposljetku, završno razdoblje djelovanja Markovićeve pukovnije možemo pratiti od 1765. do 1768. godine.⁸⁵ Broj satnija, bez Markovićeve osobne satnije, iznosio je devet, a kao novi zapovjednik postojećim je časnicima bio pridodan

⁸¹ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 636: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1760 – 1763).

⁸² Satnije su bile popisivane u Mletcima (najčešće), Vicenzi i Kopru.

⁸³ U napomeni uz popis načinjen u Mletcima stoji da je Markovićeve osobne satnija poslana *all'obediienza Provveditor General da mar Alvise Contarini*. IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 637: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1763 – 1764).

⁸⁴ Zapovjednici satnija bili su bojnik Pavao Matutinović, kapetan Giovanni Valeriano Ambati, kapetan Matija Filaretto, kapetan Petar Stanišić, kapetan Gerolimo Bachilli, kapetan Matija Borišević, kapetan Stjepan Sudarević i potpukovnik Scipion Zolatti. IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 638: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1764 – 1765).

⁸⁵ IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 639: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1765 – 1768).

kapetan Petar Paštrović.⁸⁶ Satnije su bile u podjednakom omjeru popisivane u Mletcima te na otoku Krfu. U osnovnom sastavu Markovićeve je postrojba, popisana na Krfu 1. lipnja 1767. godine, brojila 64 vojnika, ali je više od njih dvadeset naknadno prekriziženo. Zanimljivo je da prvi dio popisanih časnika, dočasnika i vojnika zapravo bio prisutan i u prethodno raščlanjenim popisu i uz njih se i ovdje redovito donosi mjesto podrijetla te podatak o dobi.⁸⁷ Dio vojnika iz ovog osnovnog sastava očito je bio naknadno pridodan postrojbi i uz njih popisivači u pravilu nisu donosili druge podatke osim imena i prezimena. Također, upravo je ta skupina vojnika, koju ne bilježimo u prethodnom popisu, najčešće ovdje naknadno prekrizižena. Naposljetku, satniji je naknadno pridodano još 15 običnih vojnika, zavičajem ponajprije iz Dalmacije i Istre.⁸⁸ U ovom popisu, u zasebnoj bilješci, kao datum Markovićeve smrti stoji 22. kolovoza 1767. godine. Razlika u odnosu na upis u matičnu knjigu u Zadru može se protumačiti kako je izgledno riječ o datumu kada je Markovićeve smrt unesena u službene spise njegove postrojbe. U to je vrijeme postrojba boravila na Krfu. Zapovjedništvo nad ovom satnijom tada je preuzeo kapetan Marko Medin, a podatak tko je preuzeo upravljanje cjelokupnom pukovnijom nije nam prema postojećim saznanjima poznat.

ZAKLJUČAK

Vojna karijera pukovnika mletačkih prekomorskih postrojbi Antuna Markovića koja se u prvom dijelu rada nastoji rekonstruirati što je moguće preciznije, upotpunjujući tako dosadašnja historiografska saznanja, proširuje naše spoznaje o lokalnim istočnojadranskim elitama uključenim u mletačku vojnu organizaciju 17. i 18. stoljeća na dva, podjednako značajna načina. Prvo, iz analize izvornih spisa mletačke vojne administracije posve je razvidno da je početak Markovićeve vojne karijere identičan karijerama desetina pripadnika dalmatinskih i bokeljskih elita. Markovićeve se obitelj, sudeći prema spisima generalnih providura Dalmacije i Albanije, generacijama bavila vojnim poduzetništvom – novačenjem i organiziranjem postrojbi za Republiku.

⁸⁶ U međuvremenu je bojnič Pavao Matutinović promoviran u čin potpukovnika (1. prosinca 1768.).

⁸⁷ To su, uz zapovjednika Markovića, poručnik Marko Medin, narednici Antun Giljanović i Lovre Kovačić, bubnjar Josip Mikali te obični vojnici Staniša Cvitanović, Mihovil Filipović, Božo Mikali, Jure Mataija, Ivan Bradić, Ivan Graovac, Mate Calejari, Juro Stojanov, Mate Franković, Miloš Bučirović, Petar Gazari, Petar *de Marco* i Petar Medin.

⁸⁸ Cjelovit popis ove postrojbe vidi u prilogu na kraju rada.

Vojnu karijeru, koju na temelju istih spisa možemo vrlo izgledno pretpostaviti, započeo je u dječjačkoj ili mladenačkoj dobi. Sam je bio sudionik ovećeg vojno-poduzetničkog pothvata – novačenja pješačke pukovnije – što mu je priskrbilo značajno napredovanje u službi i dopukovnički čin. Najzad, u vojnu je službu nastojao uvesti i svoju bližu rodbinu (sinove i nećake). No, pored svega navedenog, rekonstrukcija karijere ovog zapaženog vojnog časnika, a tu mislimo na njegovo vojno-inženjersko obrazovanje i djelovanje, svjedoči o tome kako su, suprotno nekim uvriježenim stereotipima o mletačkim časnicima podrijetlom iz Dalmacije i Boke, pripadnici lokalnih vojnih elita (ili barem dio njih) posjedovali teorijska znanja o suvremenim vojnim vještinama, pa čak i onim tehnički toliko zahtjevnim i specijaliziranim kakvo je bilo vojno inženjerstvo – u to vrijeme grana vojne vještine sa zasigurno najviše inkorporiranih „znanstvenih elemenata“. Osim Markovićeve inženjerijske djelatnosti, o tome nedvojbeno svjedoče i inženjerijski instrumenti iz njegove oporuke, kao i stručna literatura čiju aktualnost i traženost u trenutku sastavljanja oporuke ističe i sam Marković. U prilog ovim razmišljanjima valja dodati i spomenuti poduži spis o povijesnim pravima Mletačke Republike na posjede u unutrašnjosti (današnje) Dalmacije u kojem je inženjer pokazao i eruditsko humanističko znanje. Drugi dio rada sadrži raščlambu sastava satnija kojima je Antun Marković, kao kapetan, dopukovnik i pukovnik, zapovijedao u nekoliko faza svoje vojne karijere, a koja pruža dragocjen uvid u etničku strukturu mletačkih prekomorskih postrojbi, u ovom slučaju pješačkih postrojbi izvorno označavanih kao *Oltramaringi*, u prvoj polovici i sredinom 18. stoljeća.

PRIOLOG 1. Popis vojnog ljudstva u satniji kapetana Antuna Markovića, načinjen u Bergamu 28. lipnja 1723. (IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Ultramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726). Compagnia Capitan Antonio Marcovich).

1. Kapetan (Capitan): Antun Marković
2. Zastavnik (Alfier): Marko Raičević
3. Matematičar (Mattematico): Xaverio Romei⁸⁹
4. Pričuvni zastavnik (Alfier riformato): Nikola Paskvali
5. Pričuvni zastavnik (Alfier riformato): Stjepan Valon
6. Narednik (Sargente): Marko Paštrović
7. Pričuvni narednik (Sargente riformato): Dominik Blažanović
8. Kaplar (Caporal): Nikola Rado – Rado – Bar
9. Kaplar (Caporal): Mihovil Bušetić
10. Bubnjar (Tamburo): Valentin Guantiero – Petar – Poreč
- Vojnici (Soldati):
11. Juraj Marinović – Jakov – Dubrovnik
12. Antun Pinezić – Jerolim – Brač
13. Marko Donati – Santo – Zadar
14. Matija Slović – Dominik – Istra
15. Stjepan Vukašinić – Ivan – Hercegovina
16. Ivan Miloš – Petar – Kopar
17. Bernard Ivanšić – Jerolim – Split
18. Josip Rošić – Lovro – Dubrovnik
19. Vojin Grešolović – Jure – Crna Gora
20. Andrija Sandrelli – Martin – Istra
21. Nikola Rosalović – Jure – Kotor
22. Petar Batalović – Marko – Karlovac
23. Jure – Jure – Ugarska
24. Domenico Riva – Giovanni – Trst
25. Martin Schiavon – Juraj – Istra
26. Martin Renšević – Petar – Albanija
27. Matija Matasović – Nikola – Dalmacija
28. Antun Dumišić – Marko – Zadar
29. Juraj Palunić – Bartol – Zadar
30. Toma Vranešić – Jerolim – Zadar
31. Pavao Sarić – Grgur – Split
32. Jakov Maskarović – Antun – Istra
33. Marko Galić – Herceg Novi
34. Antun Faciani – Krstitelj – Zadar
35. Nikola Rosić – Jerolim – Zadar
36. Josip Brašić – Zakarija – Kotor

⁸⁹ Preminuo 4. kolovoza 1723. te je naknadno prekrizhen s popisa.

37. Marko Blažanović – Bosna
 38. Janko Balarić – Ugarska
 39. Juraj Rožić – Toma – Dalmacija
 40. Aleksandar Valon
 41. Giacomo Zechetti – Fausto
 42. Ivan Tomašić – Jure – Zadar
 43. Marko Jerković – Petar – Bosna
 44. Toma Sagantić – Jure – Drač
 45. Andrea Sbaro – Giorgio – Trst
 46. Ivan Balarić – Jakov – Zadar
- Naknadno dopisan: Ivan Picinelli – Martin – Kotor

PRILOG 2. Popis vojnog ljudstva u satniji kapetana Antuna Markovića, načinjen u Bergamu 22. svibnja 1726. (IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 501: Oltramarini. Reggimento Bucchia Stefano e Antonio (1715 – 1726). Compagnia Capitan Antonio Marcovich).

1. Kapetan (*Capitan*): *Conte ingegnere* Antun Marković
 2. Zastavnik (*Alfier*): Marko Raičević⁹⁰
 3. Zastavnik (*Alfier*): Carlo Cristofoli
 4. Pričuvni zastavnik (*Alfier riformato*): Giacomo di Mattei
 5. Pričuvni zastavnik (*Alfier riformato*): Carlo Bonavis
 6. Narednik (*Sergente*): Mihovil Borešić
 7. Pričuvni narednik (*Sergente riformato*): Giovanni Pinecelli
 8. Pričuvni narednik (*Sergente riformato*): Giovanni Fedel
 9. Pričuvni poručnik (*Tenente riformato*): Pietro Alvisè Quadrio⁹¹
 10. Kaplar (*Caporal*): Nikola Rado – Rado – Bar
 11. Bubnjar (*Tamburo*): Dominik – Jure – Jure – Ugarska – 14 – nizak – smeđokos
 12. Bubnjar (*Tamburo*): Franjo Rasalović – Nikola – Kotor – 14 – srednjeg rasta – smeđokos⁹²
 13. Pifarist (*Piffaro*): Giovanni Steffè – Antonio – 16 – srednjeg rasta – smeđokos
- Vojnici (*Soldati*):
14. Juraj Marinović – Jakov – Dubrovnik – 40 – srednjeg rasta – smeđokos
 15. Antun Pinezić – Jerolim – Brač – 55 – srednjeg rasta – smeđokos
 16. Marko Donati – Santo – Zadar – 48 – srednjeg rasta – smeđokos
 17. Stjepan Vukašinić – Ivan – Hercegovina – 38 – srednjeg rasta – smeđokos
 18. Ivan Miloš – Petar – Kopar – 45 – srednjeg rasta – smeđokos
 19. Bernard Ivanšić – Jerolim – Split – 52 – srednjeg rasta – smeđokos
 20. Josip Rošić – Lovro – Dubrovnik – 26 – srednjeg rasta – smeđokos⁹³

⁹⁰ Naknadno prekrizhen.

⁹¹ Naknadno prekrizhen.

⁹² Naknadno prekrizhen.

⁹³ Naknadno prekrizhen.

21. Vojin Grešolović – Jure – Crna Gora – 55 – srednjeg rasta – smeđokos
22. Andrija Sandrelli – Martin – Istra – 40 – srednjeg rasta – kovrčave kose
23. Nikola Rosalović – Jure – Kotor – 45 – srednjeg rasta – smeđokos
24. Jure – Jure – Ugarska – 52 – srednjeg rasta – smeđokos
25. Domenico Riva – Giovanni – Trst – 25 – srednjeg rasta – smeđokos
26. Martin Schiavon – Juraj – Istra – 18 – srednjeg rasta – smeđokos
27. Martin Renšević – Petar – Albanija – 30 – srednjeg rasta – smeđokos
28. Matija Matasović – Nikola – Dalmacija – 28 – srednjeg rasta – smeđokos⁹⁴
29. Antun Dumišić – Marko – Zadar – 40 – srednjeg rasta – smeđokos
30. Pavao Solarić – Grgur – Split – 45 – srednjeg rasta – smeđokos
31. Juraj Palunić – Bartol – Zadar – 42 – srednjeg rasta – smeđokos⁹⁵
32. Marko Galić – Ivan – Herceg Novi – 23 – srednjeg rasta – smeđokos
33. Antun Faciani – Krstitelj – Zadar – 24 – srednjeg rasta – smeđokos
34. Nikola Marković – srednjeg rasta – smeđokos⁹⁶
35. Josip Brašić – Zakarija – Kotor – 27 – srednjeg rasta – smeđokos
36. Marko Blažanović – Ivan – Bosna – 23 – srednjeg rasta – smeđokos
37. Janko Balarić – Tomo – Ugarska – 39 – srednjeg rasta – kovrčave kose⁹⁷
38. Aleksandar Valon – Stjepan – Poreč – 16 – srednjeg rasta – smeđokos
39. Juraj Rožić – Toma – Dalmacija – 35 – srednjeg rasta – kovrčave kose⁹⁸
40. Ivan Tomašić – Jure – Zadar – 39 – srednjeg rasta – smeđokos
41. Marko Jerković – Petar – Bosna – 20 – srednjeg rasta – smeđokos
42. Ivan Balarić – Jakov – Zadar – 18 – srednjeg rasta – smeđokos
43. Ivan Picinelli – Martin – Kotor – 22 – srednjeg rasta – smeđokos
44. Martin Tikva – Martin – Zadar – 40 – srednjeg rasta – smeđokos
45. Toma Vranešić – Jerolim – Zadar – 60 – srednjeg rasta – smeđokos
46. Antun Damjanović – Petar – Split – 22 – srednjeg rasta – smeđokos
47. Ivan Masuratović – Antun – Hvar – 20 – smeđokos¹⁰⁰
48. Costantin Lioni – Domenico – 19
49. Andrija Rodella – Krstitelj – Istra – 25 – srednjeg rasta – smeđokos
50. Antun Petrović – Ivan – Šibenik – 25 – srednjeg rasta – smeđokos¹⁰¹
51. Gerolimo Quadri – Gerolimo – Lugano – 19 – smeđokos¹⁰²
52. Giovanni Battista – Rossi – Giovanni Maria – Kreta – 48 – srednjeg rasta
53. Jure Perišić – Matija – Split – 53 – srednjeg rasta – smeđokos
54. Ivan Karitirić – Jure – Cetina – 32 – srednjeg rasta – kovrčave kose

⁹⁴ Naknadno prekrižen.

⁹⁵ Naknadno prekrižen.

⁹⁶ Naknadno prekrižen.

⁹⁷ Naknadno prekrižen.

⁹⁸ Naknadno prekrižen.

⁹⁹ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁰ Naknadno prekrižen.

¹⁰¹ Naknadno prekrižen.

¹⁰² Naknadno prekrižen.

55. Stjepan Rafaelić¹⁰³

56. Jakov Bonačić¹⁰⁴

Naknadno dopisani:

1. Pričuvni kapetan (*Capitan riformato*): Domenico Benedetti
2. Pričuvni zastavnik (*Alfier riformato*): Giovanni Tomaso – Benedetti
3. Pričuvni poručnik (*Tenente riformato*): Josip Melvel
4. Zaslužnik (*Benemerito*): Conte Pietro Emanuel Sanmartin – Conte Giovanni Battista¹⁰⁵
5. Ivan Spajić – Matija – Split – 33 – srednjeg rasta – crnokos¹⁰⁶
6. Ludovik Kasunić – Kristijan – Zadar – 31 – smeđokos¹⁰⁷
7. Dominik Garbinić – Jakov – Kopar – 20 – srednjeg rasta – smeđokos
8. Josip Rošić – Bosna – 34 – srednjeg rasta – crnokos
9. Ivan Duminić – Franjo – Istra – srednjeg rasta - smeđokos¹⁰⁸
10. Franjo Marija Botić – Antun – Kopar – 36 – srednjeg rasta – crnokos¹⁰⁹
11. Ivan Marija Vianzan – Horacije – Zadar – 19 – nizak – smeđokos
12. Jerolim Rajmondić – Alberto – Zadar – 22 – srednjeg rasta – smeđokos
13. Matija Barbić – Pavao – Zadar – 26 – srednjeg rasta – crnokos
14. Lazar Knežević

PRILOG 3. Popis vojnog ljudstva u osobnoj satniji pukovnika Antuna Markovića, načinjen u Zadru 20. studenoga 1753. (IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 634: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1750 – 1753). Compagnia Colonnello Antonio Marcovich).

1. Pukovnik (*Colonnello*): Conte *ingegnere* Antun Marković
2. Dokapetan (*Capitan tenente*): Marko Franić
3. Zastavnik (*Alfier*): Conte Petar Dede Mitrović
4. Narednik (*Sargente*): Prenz Giura¹¹⁰
5. Pričuvni kapetan (*Capitan riformato*): Ivan Marenčić – Ilija¹¹¹
6. Kaplar (*Caporal*): Nikola Veselinović – Petar¹¹²
7. Kaplar (*Caporal*): Antun Giljanović – Jure
8. Kaplar (*Caporal*): Lovre Kovačić – Stipe – Zadar

¹⁰³ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁴ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁵ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁶ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁷ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁸ Naknadno prekrižen.

¹⁰⁹ Naknadno prekrižen.

¹¹⁰ Naknadno prekrižen.

¹¹¹ Naknadno prekrižen.

¹¹² Naknadno prekrižen.

9. Kapelan (*Cappellano*): Šime Cauzan
 10. Bubnjar (*Tamburo*): Antun Škaljar (Scagliar) – Marko
 11. Pifarist (*Piffaro*): Frane Krenok (Crenochi) – Mihovil
- Vojnici (*Soldati*):
12. Šime Veselinović
 13. Marko Sušić – Tanasije – Biovičino Selo (?)
 14. Antun Marković – Antun¹¹³
 15. Nikola Marković¹¹⁴
 16. Juraj Franić
 17. Petar Vukadinović – Stipan – Zadar
 18. Duje Bilanović – Antun – Zadar
 19. Ive Tolić – Bare – Biograd
 20. Jure Aćimović – Antun – Imotski
 21. Miloš Bučirović – Vučko – Grbalj
 22. Ivan Tomašević – Dujam – Zadar
 23. Ivan Pievan – Ivan – Zadar
 24. Nikola Biurović – Luka
 25. Pere Tangar – Ivan – Split
 26. Mate Vuković – Ilija – Senj
 27. Ostoja Gagić – Vučić – Biljane
 28. Ivan Čepal – Mate – Privlaka
 29. Staniša Cvitanović – Radovoj – Biljane
 30. Vid Petrović – Rade – Risan
 31. Ivan Sorić
 32. Šimun Vuković – Ivan – Posedarje
 33. Nikola Gabrić – Dimitrije – Ervenik
 34. Nikola Krutar – Lazar – Herceg Novi
 35. Mate Lačić – Šime – Karin
 36. Niko Petrović
 37. Jure Jelić
 38. Petar *de Marco* – Josip – Obrovac
 39. Frane Marko – Marko – Kotor
 40. Petar Mathias
- Naknadno dopisani:
1. Narednik (*Sargente*): Marin Pezzi
 2. Pričuvni bojnik (*Sargente maggiore riformato*): Conte Franjo Cambi
 3. Dokapetan (*Capitan tenente*): Antun Ferrari
 4. Pričuvni poručnik (*Tenente riformato*): Anđelo Beanger
 5. Kapelan (*Cappellano*): Andrija Moralli¹¹⁵
 6. Kapelan (*Capelanno*): Antun Girelli

¹¹³ Dopisano: *figlio di Colonnello Marcovich*.

¹¹⁴ Dopisano: *nipote di Colonnello Marcovich*.

¹¹⁵ Naknadno prekršten.

7. Jure Jelenić – Ante – Banj
8. Šime Čurković – Jure – Arbanasi
9. Stojan Milević – Todor – Obrovac
10. Mate Klepa – Petar – Kukljica
11. Jure Alavanja – Radovan – Karin
12. Ante Sašić – Jure – Vrana
13. Vid Bralić – Petar – Petrčane¹¹⁶
14. Šime Perković – Pave – Jasenice
15. Jure Starčević – Bastijan – Jasenice
16. Ivan Bonačić – Marko – Split
17. Ilija Perković – Andrija – Jasenice
18. Ante Pezić – Marin
19. Ivan Paravinja – Petar – Biljane
20. Ivan Rašić – Andrija – Zemunik
21. Ivan Udlečić – Ivan – Poreč
22. Mijat Budač – Marko – Seline
23. Josip Ledenković – Josip – Vukšić
24. Joakino Tomašević – Dominik
25. Matija Sidurović – Juraj – Prčanj
26. Mihovil Filipović – Marko – Osmansko Carstvo (*Stato Otomano*)
27. Todor Šetovina – Boško
28. Božo Mikali – Dominik – Split
29. Pave Mikali – Dominik – Split
30. Matija Marković – Jadre – Drniš
31. Domenico Filippo Petito – Lucio – Fermo
32. Ivan Sambirasi
33. Josip Sambirasi
34. Antun Perković – Mijo – Jasenice
35. Andrija Čudić – Andrija – Zadar
36. Pere Donas – Antun – Šibenik
37. Giuseppe Coronelli

PRILOG 4. Popis vojnog ljudstva u osobnoj satniji pukovnika Antuna Markovića, načinjen u Mletcima 30. lipnja 1759. (IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 635: Oltramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1753 – 1760). Compagnia Colonnello Antonio Marcovich).

1. Pukovnik (*Colonnello*): *Conte ingegnere* Antun Marković
2. Dokapetan (*Capitan tenente*): Jakov Klarić
3. Narednik (*Sergente*): Marin Pezzi

¹¹⁶ Naknadno prekrizhen.

4. Kaplar (*Caporal*): Antun Giljanović – Jure
5. Kaplar (*Caporal*): Lovre Kovačić – Stipe – Zadar
6. Bubnjar (*Tamburo*): Josip Mikali – Božo – Split
7. Pifarist (*Piffaro*): Frane Krenok (Crenochi) – Mihovil Vojnici (*Soldati*):
8. Miloš Bučirović – Vučko – Grbalj
9. Pere Tangar – Ivan – Split
10. Mate Vuković – Ilija – Senj
11. Ostoja Gagić – Vučić – Biljane
12. Staniša Cvitanović – Radivoj – Biljane
13. Vid Petrović – Rade – Risan
14. Jure Jelenić – Ante – Banj
15. Šime Čurković – Jure – Arbanasi
16. Stojan Milević – Todor – Obrovac
17. Mate Klepa – Petar – Kukljica
18. Mihovil Filipović – Marko – Osmansko Carstvo
19. Jure Mataija – Ivan – Gospić
20. Ilija Dujmović – Vulo
21. Jovo Nikomović - Stiepo – Paštrovići
22. Petar Klarić – Jakov
23. Ivan Bradić – Mijo – Novigrad
24. Mate Calegari – Jure – Zadar
25. Vice Marčelić – Mijo – Zadar
26. Dominik Maržić – Juraj – Rovinj
27. Petar Giljanović – Jure – Seget
28. Antun Giljanović – Jure – Seget
29. Lovro Radošević – Grgo – Istra
30. Mate Franković – Martin – Istra
31. Sava Periez/Sariez – Mijat – Herceg Novi
32. Pave Lacković – Jakov
33. Janko Aider – Blaž – Kotor
34. Marko Boškov – Boško – Kotor
35. Boško Nikov – Niko – Risan
36. Petar Miljak – Grgur
37. Antun Draganić – Antun – Primošten
38. Martin Martinović – Ive – Istra
39. Josip Perišić – Ivan – Zadar
40. Jure Gašparović – Ive – Sukošan
41. Ivan Petrović – Petar – Skradin
42. Ante Bošen – Grgo – Galovac
43. Nikola Marinović – Mate – Sukošan
44. Ilija Todor – Matija – Kruševo
45. Mate Čipan – Jure – Bibinje
46. Ive Stimenović – Prodan – Sukošan

Naknadno dopisani:

1. Frane Ivov – Budva
2. Vicko Jokari – Frane – Kotor
3. Ivan Apalin – Petar – Zadar
4. Marko Rukavina – Martin – Dalmacija
5. Petar Klapanović – Pero – Luštica
6. Antun Milošević – Stjepan – Neretva
7. Stanko Šabanović – Marko – Boka
8. Ive Brnelavić – Jakov – Brač
9. Lazo Vasković – Petar – Herceg Novi
10. Jakov Gordelović – Stipan – Herceg Novi
11. Niko Vukov – Vuko – Morinj
12. Stijepo Vukov – Vuko – Morinj
13. Lazo Stijepov – Stijepo – Morinj

PRILOG 5. Popis vojnog ljudstva u osobnoj satniji pukovnika Antuna Markovića, načinjen u na Krfu 1. lipnja 1767. (IT-ASVe, fondo 0715, Inquisitori ... pubblici ruoli, b. 639: Ultramarini. Reggimento Nicolò e Antonio Marcovich (1765 – 1768). Compagnia Colonnello Antonio Marcovich).

1. Pukovnik (*Colonnello*): *Conte ingegnere* Antun Marković
2. Poručnik (*Tenente*): Marko Medin (promoviran u kapetana 25. veljače 1767.)
3. Zastavnik (*Alfier*): Antun Marković
4. Kadet (*Cadetto*): Jakov Medin
5. Narednik (*Sergente*): Antun Giljanović – Jure – Seget
6. Narednik (*Sergente*): Lovre Kovačić – Stipe – Zadar – srednjeg rasta – 43
7. Kaplar (*Caporal*): Vid Petrović – Rade – Risan – srednjeg rasta – 39
8. Kaplar (*Caporal*): Dominik Provella
9. Kaplar (*Caporal*): Božo Sinković¹¹⁷
10. Bubnjar (*Tamburo*): Josip Mikali – Božo – Split
11. Bubnjar (*Tamburo*): Nikola Banović
- Vojnici (*Soldati*):
12. Staniša Cvitanović – Radovoj – Biljane – 40¹¹⁸
13. Mihovil Filipović – Marko – Popovo (Osmansko Carstvo) – 40¹¹⁹
14. Božo Mikali – Dominik – Split – 41
15. Jure Mataija – Ivan – Gospić – 46
16. Ivan Bradić – Mijo – Novigrad – 25.
17. Ivan Graovac – Mijat – Murter – 33

¹¹⁷ Naknadno prekršten.

¹¹⁸ Naknadno prekršten.

¹¹⁹ Naknadno prekršten.

18. Mate Calegari – Jure – Zadar – 33
19. Juro Stojanov – Konstantin – Risan – 43
20. Mate Franković – Martin – Istra – 27
21. Miloš Bučirović – Vučko – Grbalj – 27
22. Petar Gazari – Marin – Hvar – 34
23. Petar *de Marco* – Josip – Obrovac – 43
24. Ivan Žiga – Mihovil – Hrvatska – 26¹²⁰
25. Matija Stein – Matija – *Tedesco* – 33¹²¹
26. Petar Medin – Franjo – Budva – 25¹²²
27. Ivan Glandukisić – Ivan – Ugarska – 32
28. Ivan Sumer – Filip – Ugarska – 37
29. Jakov Schiler – Ivan – Ugarska – 26¹²³
30. Martin Vitasović – Jure – Istra – 26
31. Jakov Rubić – Marko – 21
32. Petar Marinović – Antun – Istra – 35
33. Josip Buschi – Andrija – Istra – 33¹²⁴
34. Anastazije – Maštorić – Ivan – Zadar – 48¹²⁵
35. Antun Telorović – Marko – Split – 41
36. Petar Pavlović¹²⁶
37. Ante Zaltić¹²⁷
38. Jakov Rajković¹²⁸
39. Marko Matošević¹²⁹
40. Vicko Petrović¹³⁰
41. Grgo Sričić¹³¹
42. Stanko Jurov
43. Ivan Štrko
44. Petar Raičić¹³²
45. Antun Dancijanović
46. Lazo Velić
47. Stjepan Perić
48. Šime Ivanišević

¹²⁰ Naknadno prekrižen.

¹²¹ Naknadno prekrižen.

¹²² Naknadno prekrižen.

¹²³ Naknadno prekrižen.

¹²⁴ Naknadno prekrižen.

¹²⁵ Naknadno prekrižen.

¹²⁶ Naknadno prekrižen.

¹²⁷ Naknadno prekrižen.

¹²⁸ Naknadno prekrižen.

¹²⁹ Naknadno prekrižen.

¹³⁰ Naknadno prekrižen.

¹³¹ Naknadno prekrižen.

¹³² Naknadno prekrižen.

49. Gavriilo Perutović¹³³
 50. Bernard Benetella
 51. Marko Duić¹³⁴
 52. Ivan Calegico¹³⁵
 53. Gašpar Boanović
 54. Antun Zulić
 55. Josip Živić
 56. Jure Aćimović¹³⁶
 57. Ivan Jurjević¹³⁷
 58. Antun Boanović¹³⁸
 59. Ostoja Gagić – Vučić – Biljane – 47
 60. Franjo Barozzi – 26¹³⁹
 61. Antun Milević – Ivan – 39¹⁴⁰
 62. Ivan Livitioti – Stjepan – Krf – 39
 63. Toma Sdribach – Toma – Kranjska – 25¹⁴¹
 64. Ivan Cauta – Mihovil – Ugarska – 31¹⁴²
- Naknadno dopisani:
1. Petar Banović – Antun – 22
 2. Vicko Giurileo – Nikola – Trogir – 22
 3. Ivan Krpan – Jakov – Knin – 28
 4. Josip Marušić – Josip – Istra – 25
 5. Salvador Sangiafil – Franjo – Dalmacija – 22
 6. Josip Tušić – Marko – Senj – 23
 7. Josip Bameić – Grgur – Istra – 28
 8. Vicko Morz – Franjo – Dalmacija – 21
 9. Andrija Santini – Blaž – Dalmacija – 24
 10. Miško Knežević – Petar – Istra – 17
 11. Josip Cian – Ivan – Gorizia – 18
 12. Andrija Jurković – Juro – Istra – 23
 13. Vicko Kolak – Nikola – Istra – 31
 14. Juro Mikelić – Šimun – Zadar – 30
 15. Špiro Coneresor – Antun – Zadar – 29

¹³³ Naknadno prekrižen.

¹³⁴ Naknadno prekrižen.

¹³⁵ Naknadno prekrižen.

¹³⁶ Naknadno prekrižen.

¹³⁷ Naknadno prekrižen.

¹³⁸ Naknadno prekrižen.

¹³⁹ Naknadno prekrižen.

¹⁴⁰ Naknadno prekrižen.

¹⁴¹ Naknadno prekrižen.

¹⁴² Naknadno prekrižen.

Lovorka ČORALIĆ
Nikola MARKULIN

MILITARY ENGINEER ANTUN MARKOVIĆ (d. 1767) AND HIS
INFANTRY REGIMENT

SUMMARY

The research is focused on the life and active operation of Antun Marković, military engineer and senior infantry officer (even colonel in the latest phase) in Venetian Army. Though he is not an unknown name in historiography, this paper combines the already known facts with an extended analysis of new and yet unused archive material. The authors have primarily used documents from the State Archives in Zadar (mainly the holdings *Governors-general for Dalmatia and Albania*) and the Archivio di Stato di Venezia (the holdings *Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli*). In the first part of the paper, the authors analyze in detail the state and the development of military engineering in the wider, European context; they further indicate to the position of military engineers in the territory of Venetian Dalmatia in the 18th century, after Venetian-Ottoman wars. A major part of the paper, resting mainly on the archive material from Zadar, follows the activities of other members of the Marković family in the early modern period, as well as the beginnings of the military career of Antun Marković, who probably originated from Budva. Attention is furthermore paid to the system of military entrepreneurship, which was in that era spread across Europe, including Venetian lands, and in which members of the Marković family had undoubtedly participated. The second part of the paper, based on the documents from central Venetian archives, concentrates on Antun Marković's military career – from his post as captain (from the 1720s onwards) until he achieved the rank of colonel in the late 1740s or at the beginning of the 1750s. The composition of companies (within the regiment) under the command of nobleman Stjepan Buća from Kotor is analyzed, followed by the military manpower of the regiment, and Marković's own company as colonel. The paper concludes with several lists of names of members of his companies during his posts as captain and colonel.

Keywords: Antun Marković; Venetian Republic; military engineering; *Ultramarines*; military history; history of the 18th century.